

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Református jogakadémiák.

A jogi oktatás reformjára vonatkozó, nem régiben közzétett törvénytervezet bizonyos körökben ismét fölélesztette a protestáns jogakadémiák iránt folyton lappangó ellenszenvet. Ez az ellenszenv nem a tervezetet készítő kormánynál tapasztalható. Ellenkezőleg. A közoktatásügyi kormány ebből a mostani tervezetből kihagyta azt az előző javaslatban bennfoglalt s a protestáns jogakadémiák legnagyobb részére nézve megszüntetést jelentő intézkedést, hogy a doktorátus helyébe lépő egységes államvizsgát csak a kir. táblák székhelyein levő jogakadémiákon lehessen letenni. Ha ez az intézkedés tényleg törvénynyé lesz vala, az öt protestáns jogakadémia közül egyedül — a fényes múltjánál s büszke jelleménél fogva figyelmen kívül úgy sem hagyható — debreceni őrizte volna meg életképességét. A más négy valóban úgy kiálthatott volna a közoktatásügyi miniszter felé, mint annakidején épp e lap hasábjain írta egy, e kérdéssel foglalkozó cikk: „Ave Caesar, morituri te salutant.“

De ez az intézkedés — alighanem épp a protestáns egyházi hatóságok felszólalása folytán — az újabb tervezetből kimaradt. Azért merjük állítani, hogy a közoktatásügyi kormánynál nincsenek ellenséges indulattal a protestáns jogakadémiák iránt. Nem is lehetnek. Ott ismerik nagyon jól a jogi oktatás jelenlegi mizériáit. Látják azokat az abnormitásokat, amelyek az egyetem jogi karánál felburjánzottak. Tudják, hogy a tartáhatatlan helyzeten csak a decentralizációval lehet segíteni. Éppen azért lehetetlen, hogy a meglévő jogakadémiák számát — tekintettel a jogi pálya túlszűfoltására — apasztani törekednének.

Ellenben a szabadelvűség mezébe búrkozó klerikalismus tiltakozik a felső oktatás felekezeti jellegének megtűrése ellen. Mig az alsó és középoktatás államivá tételét az egyház elleni merényletnek hirdetik, — ugyanakkor azt vallják,

hogy a jogi oktatást kizárólag az állami és a királyi (katholikus) jogakadémiákra kell bízni. Sőt a megélhetés érdeke is beleszól a vitába. Az ügyvédi-kenyér fehérsége sem utolsó szempont. És bizonyos körökben azt hiszik, hogy a kötelező doktorátus eltörlése esetén többen lépnének az ügyvédi pályára. Itt is, ott is felvetik nagy jezsuita szemfogatással a kérdést: Vajjon a felekezeti jogakadémiák mindegyike képes lenne-e fenntartani az államvizsgálatok nívóját?

Nem akarunk vitába bocsátkozni ezekkel az urakkal. Akinek kétségei vannak, ám vegyen magának fáradságot s személyesen meggyőződhetik, hogy a felekezeti jogakadémiák akár az előadások látogatása, akár a vizsgák színvonala tekintetében állanak azon a magaslaton, mint az állami és kir. kath. intézetek, — nem is szólva a budapesti egyetem jogi karáról, ahol köztudomás szerint lehet jogot végezni anélkül, hogy valaha egy előadásra benézne a „hallgató.“ De úgy véljük, hogy ezekkel az ellenséges támadásokkal szemben viszont nekünk protestánsoknak s első sorban reformátusoknak kell valamit tennünk ellensúlyozásul. Hiszen, ha mi tétlen szemlélői leszünk az ellenünk irányuló küzdelemnek, könnyen megeshetik, hogy az eredetileg nem rossz indulatú tervezet olyan alakban lesz törvénynyé, ami pusztulását jelenti jogakadémiáinknak. Pedig mi úgy hisszük, nem lehet közömbös a magyar református egyházra, sőt egyáltalán a magyar *szabadelvűségre* nézve, hogy a most meglévő *négy* református jogakadémia megmarad-e, vagy a közel jövőben a négy helyett marad csupán egy. Mert hogy a debreceni főiskola jogakadémiájára kimondhatnák a lassú sorvasztó halált — arra már csakugyan gondolni sem szeretünk, azt teljes lehetetlennek tartjuk.

A mi nagy egyházkerületünknek van azonban még egy másik jogakadémiája is. Hivatását sanyarú sorsban becsülettel végző. Ezt a jogaka-

démiát, vagy legalább *református jellegét* már sokkal inkább fenyegeti veszély. Fenyegeti még a kívülről jövő ellenséges támadások nélkül is. Mert a *máramaros-szigeti* református lyceum jogakadémiája nincsen abban a helyzetben, hogy saját erejéből képes legyen eleget tenni a törvény tervezet ama kívánságának, mely szerint a felekezeti jogakadémiáknak a királyi jogakadémiákra megszabott szervezettel kell birnia. Nem tudjuk, milyen lesz majd ez a szervezet, amit a közoktatásügyi kormány a tervezet törvénynyé váltta után fog megállapítani, de a jelenlegi állapotokat véve is, hiányzik a szigeti jogakadémián két tanszék. Máramarosvármegye és Sziget város támogatásával is csak hat tanszékot képes fenntartani s a tanárok fizetése így sem éri el a zsinati törvényünkben előírt minimumot. Ennek a jogakadémiának tehát az új törvény könnyen végét jelentheti.

Legalább mint *református* tanintézetnek. Mert ha törésre kerül a dolog, Máramarosvármegye és a szomszédos megyék kétségkívül mindent elfognak követni, hogy Szigeten legyen jogakadémia. Ez rájuk nézve szinte vitális érdek. Százhusz—százötven ifju nyeri kiképeztetését ebben az intézetben a körülte levő három-négy megyéből. Amellett Máramarosmegyére és székvárosára nézve nemcsak kulturális, de gazdasági tekintetben is megmérhetetlen csapás lenne, ha

jogakadémiáját elvesztené. A kormány figyelme pedig éppen most nagyon is fel van vonva erre az „inséges” vidékre és éppen azért nagyon valószínűnek tarthatjuk, hogy szükség esetén állami jogakadémiát kap Sziget. Hogy ez esetben rólunk, a szigeti református jogakadémia tanáiról sem feledkezzenek meg, az szintén valószínű. Egyébiránt — bár ez ide nem tartozik — saját sorsunkról ettől eltekintve sem igen kellene aggódunk. Véletlenül éppen most mind fiatal emberekből áll a tanári testület, akikre nézve nem jelentene súlyos megpróbáltatást, ha pályát kellene is változtatniok.

De magasabb szempontokból úgy vagyunk meggyőződve, hogy a szigeti jogakadémiát, mint *református* tanintézetet minden esetre fenn kellene tartani. A lehetőség erre nézve adva van. A minister az első javaslat indoklásában világosan kilátásba helyezte, hogy az arra való felekezeti jogakadémiákat *államsegélyben* kész részesíteni. Államsegélylyel pedig — amit az egyházi hatóságok támogatása mellett kieszközölni nem volna nehéz — meg lehetne menteni a szigeti jogakadémiát református jogakadémiának.

Azonban felmerülhet az a kérdés, áll-e érdekében református egyházunknak az, hogy református jogakadémiát igyekezzék fenntartani esetleg államsegélylyel is ott, ahol a hallgatónak különben is csak egy harmada református? Nem

TÁRCA.

Közistentiszteletünk.

ii.

Az imádkozás.*

Mi a viszony az áldozatnak kijelentett és pogány felfogása között? Vajjon a keresztyén felfogás egyszerű fejlődése-e a pogánynak, vagy a pogány felfogás megelőzte-e a keresztyént? A merev naturalismus állítólagosan válaszolhat e kérdésekre, de ennek a válasznak nincs történeti alapja, a melyen nyugodjék. A legrégebb történeti följegyzés, mely az áldozatról előttünk áll, az Ábel által vitt áldozatról szól. Ábel már a maga áldozatát egy isteni rendeletnek való engedelmségben tette, a minthogy határozott szavakkal föl van jegyezve, hogy ő, más hívőkkel egyetemben szívére ölelé azokat az ígéreteket, melyek a messze jövőndőben voltak láthatók. A történelem mindenestre tisztában van a felől, hogy az áldozatról való legrégebb följegyzés annak nem pogány, hanem keresztyén értelmében szól, hogy a bűn kiengesztelésében áll az.

Ábel áldozat által keresett és talált kedvességet Isten előtt; ugyanazon módon kereste és találta azt

* Az imádkozásról szóló ezen felolvasást Dick Jakob I elfasti theologiai tanár tartotta.

Nóé és Ábrahám is. Nóé áldozatot ajánlott föl és Isten elfogadta őt, és megáldotta őt és fiait. Ábrahám oltárt épített az Urnak és hívta az Urnak a nevét. Így ment ez az ó-szövetségi kijelentés egész idején át: a kiengesztelődést imádkozással kötötték össze, és mindig benne volt az az imádságban. A főpap felajánlotta és bevitte a vért a szentek szentébe, és imádkozott a népért. De a népert való imádság lényegében véve a nép imádsága volt, s a kiengesztelésen alapulva, az idvesség Istenéhez intéztetett. Az ó-szövetségi kijelentés idején a legrégebb hívőnek és Isten minden bizonyágtévőjének, valamint a későbbi időkben is mindenkinek az áldozat nyitotta meg az utat a kegyelem székéhez és a szenteknek szentébe.

Mikor Krisztus eljött és felajánlotta önmagát, az imádság nem helyzetetett ugyan új alapra, de tisztább világításba jutott. Mikor az ó-testamentomi áldozat és közbenjárás árnyékos körvonalait betöltötte az Istenembernek tényleges megjelenése, és mikor a bűnért való egy áldozat megtétetett: ebben egyszerre benne volt az ó-szövetségben megállapított áldozatoknak és közbenjárásoknak magyarázata és igazolása.

A mi templomi istentiszteletünkben is még mindig megvan az áldozat és az imádság közötti összeköttetés, — nem úgy, hogy mi áldozatot vinnénk, hanem hogy *prédikáljuk az egy igaz áldozatot*. A mint hűséggel és állandóan prédikáljuk a Krisztusról, mint az útról, az igazságról és az életről való tudományt, ajtó nyílik föl az égből, a melyen át belép imádságunk, s az imádkozó szent bátorsággal odalép-

volna-e helyesebb azt a jogakadémiát sorsának átengedni s meglevő — bár csekély alapvagyonát esetleg más egyházi vagy iskolai célokra értékesíteni? Az a negyven református joghallgató tanulhatna más református jogakadémián, a másfelekezetűekért pedig nekünk — egyházi tekintetből — nem érdemes törni magunkat.

Nem is olyan helytelennek látszik ez az okoskodás. Pedig helytelen. Nemcsak azért, mert az itteni református joghallgatók nem szükségképpen lépnének át más református jogakadémiára. Ötödik évet töltöm a szigeti jogakadémián, de ez idő alatt tőlünk Debrecenbe és Sáros-Patakra alig ment el 3—4 hallgató, ellenben kivált a két egyetemre és a kir. jogakadémiákra (Nagy-Váradra) minden évben nagy számmal lépnek át. Hanem helytelen a nem református vallású hallgatók szempontjából is. Ezek — helyi okoknál fogva — most református tanintézetben tanulnak. Ha Szigeten nem volna református jogakadémia, bizonyára nem keresnének más református tanintézetet, hanem mennének az egyetemre és a kir. jogakadémiákra. Vagy ha csakugyan sikerülne Szigeten állami jogakadémiát felállítani, tanulnának azon. Pedig, hogy a protestáns jogakadémiákon uralkodó szellem más, mint a többi hasonló intézetekben, azt bizonyítani felesleges.

Nem a tananyag más. Ugyanazt tanítjuk mi

is, amit a kir. jogakadémiák tanárai. Sőt nem is másképpen. Hazafias és szabadelvű, nemes gondolkodású férfiak — legalább túlnyomó részben — amaz intézetek tanárai is, klerikalizmust, felekezeti gyűlölséget nem csepegtetnek — legalább rendszerint nem — ott sem a fiatal szivekbe. De azért a közszellem egészen más. Ime csak legutóbb: a budapesti egyetemről megindult keresztes és egyéb klerikális mozgalmak visszhangra találtak a vidék ifjúságánál is. Az állami és kir. jogakadémiák ifjúsága csatlakozott a nyíltan antiszemita, burkoltan antiprotestáns mozgalomhoz. És bizony nagyon sok protestáns, református ifju embert is megtévesztett a hazafiaság és fajvédelem köpenyegébe burkolózó klerikalizmus, mely a *protestáns* Kaas Ivort és Bartha Miklós urat állította eléjük követendő példaképül. Ellenben a szigeti jogakadémia ifjúságánál süket fülekre talált a jezsuita harci riadó, — holott ennek az ifjúságnak egy harmada római egy harmada görög katolikus és nagy része szerzetesi iskolákban tanult. Pedig nem kell azt gondolni, hogy az ifjúság csatlakozását talán a tanári kar „erélyes“ fellépése akadályozta meg. Ilyen fellépésre egyáltalán nem volt szükség, ők maguktól elútasították a csatlakozás eszméjét. És mikor a budapesti egyetemi ifjúság egy ugyanazon időben küldött aláírási íveket a Krüger és a Rakovszky István üdvözlésére, a Krüger apó

het a trón elé, s megragadhatja Isten igazságának jobbkezeit. A miként a hű prédikálás az, a mi a nagy főpapra irányozza a mi figyelmünket, épen úgy a hű imádkozás az, a mi megragadja az isteni tanítást, s Krisztus áldozatától való közeli függésbe von bennünket. Ilyen esetben a buzgó lelkek nem helyeznek nagy súlyt az imádság ellen felhozni szokott, úgynevezett bölcseleti ellenvetésekre, — és végre is mit érnek azok a „bölcseleti“ ellenvetések?! Isten megállapított terv szerint dolgozik, s a teremtmények részéről való imádság arra tör, hogy közbenjárjon annál a tervnél, vagy hogy módosítsa azt, és hogy így megsértse a világegyetem isteni rendjét. Ebből aztán azt okoskodják ki és úgy vélekednek, hogy ha az imádságnak egyáltalában van valami haszna, az csak „a reflex befolyás“ útján történhetik meg.

De először is bölcseletellenes dolog a világegyetem isteni rendjét előfeltételezni, és ugyanazon időben gondolni még csak olyan reflex befolyásokra is, melyek ezen a renden kívül esnének. Végtelenül sokkal könnyebb az isteni rendet úgy fogni fel, mint mindent, tehát az imádságot is magába záró erőt, mint olyan korlátolt valaminek, mint olyan rendszernek fogni fel azt, a mely elé az imádság, mint zavaró erő, kívülről állítható oda. Ez isteni rend szerint az erkölcsi és a lelki világban az eszközök és a célok bizonyára épen úgy mind befoglalvák, mint a hogy az anyagi világokban az isteni rend az, a mi a szántáson és vetésen, az esőn, a napfényen és a gabona megerésén át vezet az aratásra.

De másodsor az az ellenvetés, mely az imádságnak csak reflex befolyást tulajdonít, szentírássellenes és szívtelen felfogás. Megfosztja az a hívőt attól az egyetlen mennyei Atyától, ki megígérte s képes is arra és akarja is azt, hogy teljesítse az ő gyermekeinek valódi szükségét. Az ő szuverén gondviselésének története félreismerhetetlenül mutatja, hogy ő úgy állapította meg a világegyetem isteni rendjét, hogy az anyagi világegyetem mozgásai és erői is mindig az ő akaratának a kifejezése, és hogy tetszése szerint használhatja ő azokat az engedelmség megjutalmazására vagy az engedetlenség megbüntetésére. Mikor Isten azt mondá: „még ebben is kegyelmes lések az Izráel házában, hogy ezt cselekedjem ő velek,“ — ebben valami több biztosítás van elrejtve, mint a reflex befolyás. Isten, mint személyes Isten, Atya, Fiu és Szentlélek, a végtelen szeretet viszonyában áll az ő gyermekeivel, tehát a végtelen mindenről előre való gondoskodás viszonyában is. Ő tanította az ő gyermekeit, hogy imádkozzanak hozzá; azok megtették azt minden nemzedékeken keresztül, bizton hívén az ő ígéreteiben, — és az ő tapasztalatokban van örökké megálló és diadalmas cáfolata mindenféle „bölcseleti ellenvetésnek.“

A szentélyben, valamint bárhol másutt tartandó imádság föltételei: 1. hogy az imádság Istennek ajánltassék; 2. hogy az a Krisztus nevében ajánltassék föl; 3. hogy az a Szentlélektől való függésben ajánltassék föl; 4. hogy az Isten akaratának megfelelőleg ajánltassék föl. Ezek az imádságnak a föltételei épen úgy a lelkészre nézve, a ki előmondja, mint a gyülekezetre

üdvözlését mindnyájan aláírták, ellenben a néppárti kamarás üdvözlétéhez nem járult hozzá egy sem. Lehet, hogy egynek-kettőnek talán tett volt a keresztes vitézek dícsősége, de a túlnyomó többséggel szemben ezek sem mertek hangot adni esetleges titkos vágyuknak.

Ilyen és ehhez hasonló szempontokból tartjuk mi nagyon üdvösnek és pedig, ismételjük, nemcsak a református egyház, de a magyar nemzeti szellem és szabadelvűség szempontjából is a jogakadémia református jellegének fenntartását. Mert éppen a mostani klerikális fészkelődések közepett úgy református egyházunknak, mint azzal kapcsolatban a magyarságnak nagy érdeke az, hogy református ifjaink ne legyenek megtévesztve ál-hazafias, voltaképpen klerikális eszmék által és igazi buzgó fiai legyenek egyházunknak. — meg az, hogy a más vallásuak is a valódi Krisztusi szellemben nevedjenek és felekezeti gyűlölködésre nemcsak tápot ne nyerjenek, de attól teljesen megóvassanak.

Dr. Kun Béla.

TANÜGY.

Reform. hithűség és áldozatkészség.

— Válasz Sütő Áron ev. ref. lelkész ur „Redivivus” című cikkére. Megjelent a „Debreceni Protestáns Lap” 1902. évi 1. számában. —

V.

Az egyén és államfentartó erkölcsnek a vallás nélkül magára hagyott tudomány által okozott teljes leha-

nézve, a mely őt abban követi. Ha a lelkész úgy készíti az ő imádságát s úgy fogja azt föl, mint a hallgatósághoz intézett beszédet, az, természetesen, egyáltalában nem imádság. Lehet az így csiszolt, ékesen szóló, tanító modoru, vonzó; lehet az így pathetikus, vagy éppen költői és nagyon szép; és az, a ki tartja, bamulatot költhet vele, de azért nem imádkozott, és az ő szép beszéde csak káromlás volt az Urnak. Semmi sincsen, a mi erősebben bántaná egy lelki ember füleit, mint az olyan szavak, vagy frázisok, melyek betanult modorra, vagy művésziességre vallanak az imádkozásban; mert ezek a dolgok azt mutatják, hogy legalább is arra az időre elfelejtette az ember, hogy ő Isten előtt áll, és hogy ő ott bevallottan bűnös gyanánt áll, a ki részére az ajtó tiszta kegyelemből nyitott meg. Az ilyen imádságnál ezerszer jobb egy tanulatlan embernek darabos, keresetlen, egyszerű, küzködő hangú imádkozása, a melyben ez az ember elismeri Istennek fölséges voltát s magát kérelmező félnek tekintvén, nyilván föltárja szívét Isten előtt. Természetesen nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy egy igazi imádságnak darabosnak, vagy műveletlen hangúnak kell lennie, vagy hogy egy teljesen kiművelt elméjű és finom irodalmi izlésű lelkész ne tudná odavezetni a kegyelem trónjához a maga gyülekezetét, csak azt akarjuk mondani, hogy egy ilyen ünnepélyes szolgálat folyamán a hallgatóság előtt magunknak, mint tanult embernek mutogatása, a mi sok tanulatlan embernek a gyöngesége, ez az, a mi mi erkölcsileg sok mértőldnyi távolra esőnek tekintünk attól az elemi fogalomtól, a melyet mi a Szentséges Egyhez intézendő imádságunkhoz csatolunk.

nyatlása s elvadulása korában, mi az, a mi a fejlődő gyermeket és serdülő ifjúságot a teljes elzülléstől megóvhatja s azt önmagának, az egyháznak és hazának megtarthatja.

Csak az iskola, melyet az egyház saját szellemében tart fenn, fejleszthet, saját erkölcsi hatalma s befolyása alatt tart, minden külső befolyástól menten, függetlenül és önállóan igazgat és kormányoz, saját szellemében növelt s fejlesztett és képesített tanerőkkel lát el.

A hol a vallás tiszta világossága fénylik, ott egy föl a tudomány és annak vívmányai tiszteletben tartatnak; a szabad eszmék szárnyakat öltenek; a tudományok principiumainak szabadabbszelleme megállapítását, hirdetését, tanítását, fejlesztését zsarnoki censura kegyetlen bilincsei nem akadályozzák; másfelől a műveltséget jellemző türelem a lelkiismereti és polgári szabadság-, egyháziasság-, és tisztább erkölcsök színes virágait fejleszti, az egyházhoz való öszinte ragaszkodás szívbéli szükségként jelentkezik; az erős, pezsgő hitélet tettekben nyilvánul; a különféle bűnökből eredő nyomor halálos sebeket nem vág, azokat is, a melyeket okoz, szeretet-szülte humánus intézmények részvétellel kötik be; a lelkek az anyagiság nehéz jármát önkényt sőt dicsekedve nem veszik föl.

A vallás tiszta fényét azonban elhomályosíthatja a tudatlanság sötét borulata.

E tény a történet folyamán többször beigazolva lett. Minden keresztyén, tudós és tudatlan, többé kevésbé tudja, hogy neki a vallás nagy kincse, fényes dícsősége. Tudja, mert erre tanítják, ezt teszik hitvé. Azt azonban, hogy e kincs értéke miben áll, a nagy tömeg, — nem lévén abhoz sem ideje sem módja, — alig vizsgálja. Az életben nehéz gondok foglalják el. A másnak lekötött szegény az igehirdetés helyeit nem

A mi több, annak, a ki az imádságban a gyülekezetet vezeti, olyan nyilvánvalóan Jézus Krisztus néven kell csüggenie az Isten elé való bocsátatásért, hogy a nép figyelmének nem szabad az imádságot vezető férfiúra irányulnia, hanem Krisztusra magára, ki a leplen belül vagyon, mint az emberek nagy Közbenjárója. A hitszónok nem pap, ki közbenjáró volna Istennél a népért, mikor a közistentiszteleten imádkozik. Ő magával viszi a gyülekezetet, és együtt esedeznek az az Egy Közbenjáróhoz, hogy lépjen érettek közre. Ha azt hitben teszik, Krisztus felöltözteti őket az ő igazságának ruháiba, s kézen fogva őket, oda vezeti az ő Istenéhez és az ő Istenökhöz, és azt mondja: jöjjetek és kérjük, a mit akarunk, és az megadatik.

A közimádságnak főelemei a magasztalás, a háladás, a bűnbevallás és a kérés. Ezeknek a rendje változhatik s egyik a másikba átfolyhat olyan könnyed átmenettel, mintha csak egymásba olvadnának, vagy egyik a másikba olyan természetes úton visszatérhet, hogy az imádkozók a zavarnak semmi nyomát sem érezhetik. De ha a lelkész elméje jól fegyverezett elme, és ha tudatos az ő előkészülete, aminthogy annak mindig tudatosnak kell lennie, az ő imádságában mindig lesz, legalább az ő elméjében, valami terv vagy rendszer, bárha e rendszert nem veszi is mindig észre, vagy éppen nem is gondol arra az ő hallgatósága. De a gyülekezetnek vagy az időnek a szükségai, vagy a tárgyának természete mindig változtathatják vagy módosíthatják az ő rendszerét. Ha más oldalról a lelkész úgy imádkozik, hogy a gyülekezet azt veszi észre, mintha ő cél nélkül bolyongana, és csak „csinálná az imád-

látogathatja mindig, mikor óhajtja s lelke szüksége ösztönzi. Tudása tehát az iskolai tudásnak megmaradt kis része lesz. Kénytelen ennél fogva megnyugodni az írástudók (lelkészek, tanítók, előkelők, kormányzásra hivatottak) s más szellemi vezetők (írók, szellemi felsőbbek) utmutatásában, tanításában, leginkább azonban az azok életében megnyilatkozó példákban.

A ki az életet ismeri, jól tudja, hogy e példák úgy hatnak, mint „a kovász, melyet az asszony vevén, elegyít 3 mércze lisztben, míg mind megposhad“ (Mát. 13, 14.)

Síratni való, hogy e példák nem mindig jóra oktatók. Igen sokszor megtévesztik az egyszerű embert ítéletében, erkölcsi felfogásában, mert rávezetik, hogy a mesterek és vezetők tanítása és élete között végzetes ellentét van. A képmutatás nyilvános lesz előtte. A tömegnek az a része, mely az erkölcsiség, vallásosság követelményeit magára nézve különben is alkalmatlan nyügnök találja, szívesen és megnyugvással követi a látott rossz példát; másik része meghasonlik önmagával, nem tudván, hogy az iskolának vagy az életnek van-e igaza? S nem tudván, hogy mitevő legyen?

A nép e nagy tömegét tehát a népiskolának kell annyira képesíteni, hogy az élet e nagy harcában, magára hagyatva is, megállhasson, fásulttá ne legyen, az erkölcsi rossz lágy ölébe ne hulljon, vagy a világot megutálva, Isten és megbotlott tanítói ellen az átok menykővét ne szórja; lelkiismeretes szülei szelid emlékét kerszerű gunnyal ne borítsa.

Est azonban csak a maga által fentartott, saját szellemében vezetett, népiskolák által érheti el az egyház.

kozást,“ lehetetlen akkor részéről figyelmet várni, mert így nem képes a lelkészt követni, vagy vele imádkozni, abból az egyszerű okból, mert nem vezeti ő a gyülekezetet előre. Az igazi lelki értelem embere úgy halad az ő gyülekezete előtt, hogy szent földön járnak lábai, s ugyanilyenre akarja helyezni az ő gyülekezetét is, függésben a Szentlélektől, hogy egyességben legyenek az Atyával és az ő Fiával, a Jézus Krisztussal.

De kérdezhetjük még azt is, és néhány szóban feleletet kell adnunk arra a kérdésre, hogy mi Istennek az akarata a keresztyén gyülekezet körében mondandó imádság lényegére vagy tárgyára nézve? Ez attól függ, hogy mi is tulajdonképen az egész közisztentisztelet? A közisztentisztelet nem más, mint a kijelentett kegyelemnek a bűnösökre vonatkozó bocsánatadásnak, a gyöngék megerősítésének, a nem-szentek megszentelésének, a hinni és elfogadni akarók mindennemű megáldatásának s Istennek, a Krisztusban mindenekfölött és mindenkoron áldottnak szabályszerűen visszatérő megjelenése. Az imádság azért a gyülekezetnek válasza: legyen mi nekünk és másoknak a te Igéd szerint! Azt a főirányt, a melyben az imádságnak mozognia kell, jelezve találjuk az úri imádság gondolataiban és rendjében. Krisztus arra tanít minket, hogy imádságainkat Isten nevével és országával és akaratával kezdjük meg. Mi gyakran azt tesszük utolsónak, a mit ő elsőnek tesz. De minél közelebb térünk ő hozzá, és minél inkább átalakulunk az ő képére, ki Isten nevével magasztalta, s életét adta az ő országa megalapításáért és az ő akaratára teljesítéséért: annál inkább az ő dicsőségeért imádkozunk, s különösen az ő kegyelemben és idvezítésben való dicsőségeért, mint minden dolgoknak végső nagy céljáért.

Természetes dolog, hogy mikor mi erről a tárgyról,

Mikor a megtántorodás és meghasonlás amaz ideje elérkezett, akkor állanak elő a lelketlen sáfárok „kiket az Ur az ő szolgálói között főkké tészen, s ezt mondván az ő szívükben: későn jő meg a mi Urunk, kezdik verni a szolgálókat és szolgálóleányokat, és enni és inni és részegeskedni“ (Luk. 12. 42–45.); ekkor állnak elő a képmutató farizeusok, kik „szeretik az első ülést a gyülekezetekben és a piacokon való köszöntéseket (Luk. 11. 43.) és, hogy az emberek úgynevezzék őket: Mester! Mester! kik a menyeknek országát bezárják az emberek előtt, és mert ők nem mentek bé, a kik bé akarnának menni, azokat is nem bocsátják“ (Mát. 23. 7–13); előállnak hirdelve, hogy Isten nem olyan szigorú, mint az emberek mert minden bűnt megbocsát (Maté. ev. 12, 31.), nem sanyarúságra, nem önkínzásra, hanem öröme van az élet teremtve (Préd. 3. 22.) Olvassátok meg a bünös asszony esetét: „Én sem kárhoztalak téged“ (Ján. 8. 11). De ha vétkeznétek is, mért aggódnátok? Nemde Jézus azért halt meg, hogy a ti bűneiteket eltörölje. (Ján. 3. 16. I. Ján. 4, 10). Joga van tehát neki a bűnt megbocsátani, s ő e jogát számtalanszor gyakorolta is. (Mát. 9. 6.) Sőt jogot adott nekünk apostolainak is a bűnt megbocsátani: „valakinek megbocsátjátok bűneiket, megbocsátatnak nekik, a kiknek megtartjátok, megtartatnak“. (Ján. 20. 22.) Ha lelketek vagy testetek beteg: legyetek nyugodtak. Mi imádkozunk értetek. Nem olvastátok-e: „valaki közületek beteg, hívassa az egyházi szolgálókat, imádkozzanak érte. És a hitből származott imádság megtartja a beteget és felsegéli őtet az Ur; ha bűnt tett, megbocsátatik neki. (Jak. V. 14, 15).

Ha a gonoszság ezer (legio) ördöge (Márk 5, 9.) lepte meg lelketek, mit aggódnátok? mit gyötrenétek magatokat

ról, ennek anyagjáról és formájáról beszélünk, egyáltalában nem gondolunk a gyülekezeti imádságnál stereotyp formákra. Egyáltalában nem lehetne a bibliából igazolni az előírt, a megállapított imádságformákat. Igaz, hogy gyakran kísértetbe esünk, kívánván valami ilyen formát, a mikor, és pedig nem ritkán, egyes szertekalandozó, össze nem függő imádságokat hallunk. De ez a kísértés csaknem épen olyan erősen megjelenhetnek nálunk bizonyos stereotyp egyházi beszédek irányában is, mikor sok olyat vagyunk kénytelenek hallgatni, a mi manapság prédikáció számba megy. Formákban nem lehet az orvosságot megtalálni. Ezek még inkább nagyobbítanak a bajt, mert bilincsbe vernék az imádkozásnak és könyörgésnek lelkét s formalismusra vezetnék. Koldus utánzatai lennének azok a praelatikus imakönyveknek, a melyek viszont utánzatai vagy maradványai a római liturgiáknak, a melyeket a presbyterianus irányzatú reformátorok mindannyian méltatlankodva útasítottak vissza és kivetették a szentélyből. És a presbyterianus egyházak nagy része, széles e földön mindenfelé ma sem fogadta be azokat. A szentíráson alapuló presbyterianus nagyon egészséges és erőteljes arra, hogy ilyen eledel után vágyakozzék. „Isten Lélek, és a kik őt imádják, szükség, hogy őt“ ne egy kidolgozott és érzéki formalismus csalóképeivel, hanem „lélekben és igazságban imádják.“ Az igaz presbyterianus ma is, mint a reformáció idejében, arra törekszik, hogy templomi istentiszteletét annyira eltöltse a Szentlélel kegyelmé, s annyira a szentíratok szabályozzák azt, hogy annak egész felfogásában, annak minden föltételében, és mindabban, a mit az az Istennek és az embereknek nyujt, Isten legyen minden mindenekben.

(Folyt. köv.)

Csiky Lajos.

miatta? Csak imádkozzatok s bűjtöljétek, (Máté 17. 21.) mi pedig kötelességünknek tartjuk, hogy a ti felfogásokhoz való imákat s a ti testi egészségeteket meg nem rontó bűjtöket szerezzünk nektek. A bölcsesség abban áll, hogy a bűn úgy irtassék, hogy az ember lénye meg ne semmisüljön.

S mindezekért mi semmi egyebet nem kívánunk tőletek, csak a mit Isten kötelességetekké tett: „az olyan ember, a ki taníttatik az evangélium tudományára, *köszölje minden javait assal, a ki őtet tanítja.*“ (Gal. 6. 6.) mert „*méltó a munkás az ő béérére.*“ (Mát. 10. 10.)

Ez a te vallásod óh felséges nép!

Ezért kell neked élned és halnod. *Élned*, hogy annak áldását kiterjeszsed minden népekre s nemzetekre (Mát. 28. 19.), *halnod*, hogy mindazt, mi azzal ellenkezik életed árán is kiirtsad.

„Tudd meg pedig, hogy a ki a te Krisztussal nincs, az ellene van“ (Luk. 13. 23.), és, hogy a ki megszabadítja embertársát a gonosztól, még akarata ellenére is, azzal jöttessen: „Valaki ti közületek el-tévelyedik az igazságtól és megtérítendi azt valaki: tudja azt, ki megtérítette a bűnös embert az ő tévelygő útáról, hogy megtartja annak lelkét a haláltól és elfedezi annak bűnének sokaságát (Jak. 5. 19. 20).“

Mire aztán észre veszi magát a szegény nép, mindenéből ki van forgatva.

Az első *kitanító* lépés után következik a második: a *jogérvényesítő*.

Már uralkodnak a lelkeken. Már nem szükséges az álora. Lehet nyíltan is szólani. Nem szükséges már sem Istenre, sem a felebarát lelkiüdvösségére s annak megmentésére, mint isteni akaratra hivatkozni égre forgatott szemekkel. *A kötelességben befoglaltatik a jog is.* Egyéni jogokra, az „én“-re utalnak:

Testvéreim az Urban! Nem a tietek-é a legfelségesebb vallás? Nem ti vagytok-é Istennek választott népe és öröksége? Nézzétek mint vetik meg, halljátok, mint gunyolják, káromolják a ti szentséges vallástokat, a megáldozott Krisztust, engesztelő áldozatokat, tagadják szentségeiteket (sacramentum) megrontják ünnepeiteket, kerülük templomaitokat, lenézik szenteiteket, gunyolják papjaitokat a hitetlenek, az istentelenek, a kárhózat fiai?

Meddig türetek még ezistentelenségeket? Kezetekbe adta Isten a hatalmat. Nem tudjátok é, hogy e hatalom miért adatott nektek Istentől? „A hatalom nem ok nélkül viseli a fegyvert, mert Isten szolgálja és boszujának megállója azon a ki gonoszt cselekszik (Róm. 13. 4.) Meddig tétovázatok még kötelességtek teljesítésében? „*Inkább, fenevadak lakják házaikat és az országot, mint e gonoszok, a protestánsok*“ (Pázmán).

Ha volna, ki az ilyen esetek *lehetőségét*, többet mondok, *valóságát* tagadná, annak kétségbe nem vonható bizonyítékokért nem kell vissza menni a jeruzsálemi Golgotháig, a szomorú keresztfákig, a fenevadak bűzös ketrecéig, a szinkörök (circus) vértől gőzölgő porondjáiig. Beszélni fognak neki ezekről a századokon át lobogott máglyák, a ritkaságok muzeumában őrzött kinzó eszközök, a kasza-börtönök, gályák, verpadok, bitófák, vér- és hitnyomozó törvényszékek, a reformátorok vére hullása, a századokon át tartó vallási harcok, a Bocskay-, Bethlen-, Rákóczy-féle hadjáratok; a tudományok áldozatai: Brunó, Kopernik, Kepler, Kolumbus, a millió számban elégetett eretnek és tiltott könyvek gomolygó füstje, az elpusztított, vagy elrabolt templomok és iskolák ezrei, az elkobzott egyházi és isko-

lai alapok és alapítványok sok százezrei, a vérlázító donatiók, az üldözések és zaklatások ezer és ezer nemei, az egek egére bosszuállásért kiáltó jajjok, könyvek és szenvedések, a családok feldult boldogsága, az eretnekek temetetlen tetemei, a földönfutóknak — kik nem lelék honjuk' e hazában — zugó átkai.

A vallási tudatlanság e sötétjében benne rejtezik a pokolnak minden ördöge. „A közönséges gonosz embernek, a gyilkosnak lelke századrésznyre sincs oly sötét, mint az a lélek, melyben a vallásosság lett sötétség. A gonosz ember, mikor vétkezik, tudja, hogy vétkezik, s ez a tudat némileg tartózkodóvá teszi; de a kit egyszer a vallásos sötétség vett körül, az iszonyu vakságában azt gondolja, hogy midőn vétkezik, szent dolgot cselekszik; az a hit szárnyain a vallás lelkesítő óriási erejével repül bűnről-bűnre, öl, rabol, pusztít, gyujtogat az Isten nevében. Háttha még ez a vastag sötétség egyszerre szállja meg egy egész népnek lelkét!“ (Szilády J.)

Milyen szellemben, milyen vallásos és egyházas érzelemben óhajtjuk gyermekeinket nevelni? Lélekben gazdagok, szívben nemesek, elmében világosak, akaratban rabok vagy szabadok legyenek?

Ez a kérdés.

Válasszunk.

A választás nem lehet nehéz. De, ha a jobbrészt választjuk, úgy válasszuk az annak megszerzéséhez és megtartásához szükséges és alkalmas eszközöket is.

Ez nem lehet más, mint *a sajátmagunk által fentartott, tiszta reform. szellemben vesetett, magunk által irányított népiskola.*

Lehet, mondják némelyek, hogy a multban történtek elítélendő dolgok, ma azonban ez már nem lehetséges, mert tisztultak a felfogások, szelidültek az erkölcsök, emberiesedtek a törvények.

Szerintem a történet a lehetőséget igazolja.

Kezdetben teljes világosság volt.

Az ősember szívébe a tisztaság, szentség, szabadság és hit legszentebb törvényét maga Isten saját ujjával írta be, teremtven azt saját képére és hasonlatosságára. Lélektani okok kétségtelemű teszik ezt. Nincs szüle, ki maga részére istentelen, gonosz gyermeket óhajtana; nincs szüle, ki, ha arra megfelelő hatalommal bírna, ne eszközölné azt, hogy gyermeke minden jóra való tökéletes erővel jöjjön e világra. Hát a legtisztább, legszabadabb, legtökéletesebb atya, az Isten teremthetett-é más embert, mint magához hasonló tisztát, világos fejjel világos szívvel?

Az ellenkező azt bizonyítaná, hogy a legtökéletesebb teremtő a legtökéletlenebb kontár volt.

Ő tehát csak tökéletes embert teremthetett.

E tökéletesség, e teljes világosság dacára is az ember elképzelhetetlen sötétségbe sülyedt, anyira, hogy teremtőjét, atyját sem volt már képes felismerni. Aláhanyatlott anyira, hogy Isten joggal elmondhatta: „bánom, hogy embert teremtettem.“

De jött az Isten embere Mózes.

E Promentheus, kinek naponkint megújuló veséit 120 éven át marcangolta s tépte a tudásvágy saskeselyűje kegyetlen karmaival, végre égi fényt hozott a halálos sötétségben tévelygő emberre.

Ujra elsötétült. Sötétebb lett az éjszakánál, melyben csak a gyűlölet, szenvedély és rajongás lángja lobogott századokon át.

Jött aztán maga az Isten.

Magát a mennyet hozta alá. Soha nem látott,

soha nem hallott, az embernek képzeletébe sem jutott titkokat hozott világosságra. Azokat a titkokat, melyeket, mint örök és elérhetetlen vágyat *emésztő láng-kénthordott* eddigaz ember a teremtés pillanatától kezdve keblében, t. i. *hogyan tudhatná és bírhatná a jövőndőt?* az örökkévalóságot bizonyosságnak s azt az ember elidegeníthetetlen tulajdonának állítván, megnyugtatólag felfejtette. Beszél arról, hogy Isten országa elközeli-tett a földre, s ennek a boldog országnak mindenki tagja lehet, ki ujjászületik, új életet kezd. Ezen ország tagjai a halált nem kóstitják meg soha. A test halálával a lélek tökéletesebb élete kezdődik. Ez a tökéletes élet Istennel és Istennél lesz, ki nem erős bosszuálló Isten többé, hanem szerető és kegyelmes Atya s nem is kíván semmit egyebet az embertől, mint azt, hogy higgyen neki, bizzék benne, s embartársait úgy szeresse, mint önmagát.

„Legyen hát célod: Istennek dicsőség,
Magadnak munka. Az egyén szabad:
Érvényre hozni mind, mi benne van
Csak egy parancs kötvén le: szeretet“ (Madách).

E tudomány fénye az ismert világra kiáradt. „A halál árnyékában ülő népek támada nagy világosság“ A meghalt feltámadott, az elveszett megtaláltatott. De ki hinné a menny e dicsőséges fénye is elhomályosult. Mintha csak azt akarta volna bebizonyítani a föld, hogy rajta a legnagyobb teremtés nem is csak az ember, ki nem képes célját érni. Sötét lett a világ. Sötétebb, mint a leggonoszabb ember szive.

E pokoli sötétségben csak egy világosság derengett, mint hajnalt jelző csillag. A máglyák szomorú fénye.

(Folyt. köv.)

Padrah Sándor,
kir. közjegyző s egyházkerületi
képviselő.

KÖZÉLETÜNK.

Mozgalmak a debreceni ev. ref. egyház kebelében.

„Ha egyebet nem kívánunk, mint további fennmaradását azon állapotnak, melyben vagyunk: ez bizonyos jele annak, hogy abban boldogoknak érezzük magunkat.“

Rousseau ezen szavai jutottak eszembe, mikor a kollegium kis tanácsstermében folyó hó 16-án délután 3 órától 7 óráig tartó s végre is *eredménytelenül szétoszlott* népes és fényes értekezletről hazafele tartva s ennek a mi szeretett és féltett debreczeni egyházunknak jelenlegi állapotán végig gondolva, ezt az állapotot részint az értekezleten történt egynémely felszólalással s az ezt követő eredménytelenséggel részint, országos közéletünk symptomáival magamban összehasonlítottam. Nem volt igaza Rousseau-nak! Mert hogy „boldogok“ volnánk, azt ugyan a sok szónok közül senki sem állította, sőt még a legnagyobb optimista is, — fájdalommal bár, — elismerte, hogy Debrecenben a „református hitélet“ pang s ujjászülő lélekre van szükségünk, — de mikor az „állapot“ megváltoztatásáról volt szó, Goethe szavaival élve, — az emberek, mint úszó fizek, egymásba ütközének, — s kívánják vala további fennmaradását ezen állapotnak!

Hogy azonban tovább képekben ne beszéljek s kiki a mondottakat jól megértse, átveszem a krónikás

szerepét s hűen elmondom mindazt, a mi a legutóbbi hetek alatt Debrecenben történt.

Körülbelül 6 héttel ezelőtt egyházkerületünk fáradhatatlan s lelkes főgondnoka *Gróf Dégenfeld József* saját házához egy szűkkörű s bizalmas értekezletet hívott össze. Tagjai valának ennek az értekezletnek a következő férfiak: Roncsik Lajos városi főszámvevő, Dr. Kenézy Gyula kórházi főorvos, Dr. Magoss György városi tb. főügyész, Lengyel Imre nyugalm. törvényszéki bíró, Pálffy Gábor, Jánbor János debreceni polgárok, Márk Endre kollegiumi ügyész, Sass Béla theol. tanár, Muraközy László gyógyszerész, Karai Sándor főgymn. tanár, Aczél Géza városi főmérnök és e sorok írója: Erőss Lajos theol. tanár.

Az értekezlet egyetlen tárgya a debreceni egyházi viszonyok és állapotok megbeszélése volt; s mindent figyelembe véve s a helyzetet elfogulatlanul s a sivár való szemüvegén át vizsgálva s a roppant felelősséget, mely a jövővel szemben vállainkra nehezedik, szinte lesújtólag érezve: értekezlet egyhangulag abban állapodott meg, hogy Debrecen református vallású polgárai között vallásunk s egyházunk érdekében, főleg a szegény és elhagyatott hitsorsosok szellemi, erkölcsi és anyagi támogatására mozgalmat indít meg s kísérletet tesz egy helyi református egyesület, vagy szövetség vagy értekezlet (a név itt egészen lényegtelen s e felett véglegesen alakuló közgyűlés leendő hivatva dönteni!) szervezésére.

E célból értekezlet e sorok íróját megbizta, hogy az országban már meglevő hasonló egyesületek és társulatok alapszabályainak szem előtt tartásával próbáljon egy alapszabálytervezetet összeállítani s ha vele elkészül, elbírálás végett terjesztsze azt egy e célra rögtön ott kinevezett szűkebb körű bizottság elé. (Tagjai voltak ennek a szűkebb körű bizottságnak: Dr. Kenézy Gyula, Roncsik Lajos, Muraközy László, és Márk Endre.) S ha ez a bizottság végzett az alapszabálytervezettel, akkor megállapodás szerént terjesztessék az ismét e 13 tagú értekezlet elé.

Minden így történt.

S a mikor az alapszabálytervezet az értekezlet rostáján is átment, kimondta az értekezlet, hogy most már a nyilvánosság elé lép s február 16-ára Debrecen református lakosságát alakuló közgyűlésre hívja össze a kollegium nagy dísztermébe. Az összehívó megszerkesztésével ismét e sorok írója bizatván meg, csakhamar megjelent a következő szövegű felhívás:

„*Felhívás a debreceni ev. ref. egyház hiveihez!*
„*Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyántól és az Ur Jézus Krisztustól!*“ (I. Kor. 1, 3.)

Pál apostolnak emez előttetek ismeretes szavaival közönytünk benneteket szeretett atyánkfiai, kik „*mindenben meggazdagodtatok ő benne, szólásban való minden bölcsességgel és minden tudománnyal, a mint megerősített ti benneteket a Krisztus felől való bizonyágtétel.*“ (I. Kor. 1, 5—6.)

Szokatlan dolog ugyan mai napság a hívő társakhoz ily módon szólni s sokak előtt feltűnő lesz, hogy éppen mi kopogtatunk házatok ajtaján, kiket az isteni kegyelem hivatalos állásunk szerint nagyobb részt nem az evangélista munkájának a cselekvésére hívott el: de egyfelől legyen megnyugtatóstokra az, hogy mi mindnyájan tagjai vagyunk a királyi papságnak s mélyen érezzük, hogy szeretett egyházunk érdekében „*illik nekünk a mi tisztünknek minden igazságát betöltenünk.*“ (Máté 3, 15); másfelől vegyétek gondolóra, hogy a mai idők felettébb gonoszok s midőn Isten övéinek

hitet különféle küzdelmekkel próbálja, nem nézhetjük, tovább leragadt nyelveljes tétlenül, mint lazulnak meg nap-nap után mind inkább-inkább azok a kapcsok, melyek apáinkat e város falai között századokon át egybetartották s mint széledeznek szerteszét a pusztában a mi mezőinknek juhái, hogy a ragadozó farkasoknak prédául essenek.

Érezzük, hogy az atyafiaknak egymásról gondoskodniok kell s „*imádkozniok érettök, hogy el ne fogyatkozzék az ő hitök,*“ (Luk. 22, 32.) és hogy a legnagyobb viharok között is soha meg ne rendüljenek; vagy ha már ingadoznak, végképpen el ne tántorodjanak.

E célból immár eszközökről kell gondolkoznunk, melyek ugy a Krisztus evangélioma, mint az evangéliom szerint reformált egyház szelleméhez méltók s annak megfelelők lennének. Meg kell ismernünk bajainkat, fogyatkozásainkat, ki kell próbálni hitünket, erőinket s komoly és szíves igyekezettel azon lenni, hogy ha porladozó apáink az Urnak lelke által segítettve itt e város falai között az igaz evangéliumi egyháznak nemcsak fundamentumait rakták le, hanem ezt az egyházat dicsőségesen meg is építették, mi, mint fiak és unokák e drága örökséget el ne pazaroljuk, hanem az igaz keresztyéni életet felvirágoztassuk s a felebaráti szeretetnek ezer munkáival bebizonyítsuk, hogy „*nekünk még a mi hitünknek megpróbáltatása is dicséretünkre találtatott.*“ (I. Pét. 1, 7.)

Ilyen lélek által vezéreltetve, jönnek, üdvösnek és szükségesnek találjuk a tömörülést és az okos szervezkedést olyan testületbe, melyből minden állampolitika kizáratván, egyedül anyaszentegyházunk érdekeinek előmozdításán s a felebaráti könyörülő szeretet gyakorlásában keljünk versenyre egymással mindnyájan.

A honnan atyafiúi szeretettel és bizodalommal kérünk benneteket, hogy folyó hó 16-án d. u. 3 órakor rang, állás és nemi különbség nélkül jöjjetek fel minél nagyobb számban a mi ős kollegiumunk dísztermébe, hogy ott a további teendőkből egyező akarattal megállapodhassunk.

A kik egyébiránt vagyunk

Debrecenben, 1902. február hó 31. napján, a ti atyátokfiái.

Abban is megállapodásra jutottunk, hogy mielőtt e felhívót kinyomatnók közéletünk előkelőbb tagjaival aláíratjuk, hogy így a siker annál inkább biztosítva legyen. Nehány nap alatt aláírták a következők:

Kiss Áron, gr. Degenfeld József, Simonffy Imre kir. tanácsos, ev. ref. egyházi főgondnok, Komlóssy Arthur, Eröss Lajos, Aczél Géza, Ábrahám László, Roncsik Lajos, Vecsey Imre, Dr. Kenézy Gyula, Dr. Czeglédy Mihály, Csanak József, Dr. Sarváry Gyula, Dr. Ujfalussy József, Igyártó Sándor, Dóczy Imre, Dr. Csikos Sándor, Zádor Lajos, Karai Sándor, Lengyel Imre, Sinka Sándor, Kovács Lajos, Horváth János, Süss Béla, Csiky Lajos, Beszler Károly, Pálffy Gábor, Jámor János, Jobbágy János, Muraközy László, Dr. Magoss György, Török Gábor, Szabó Kálmán keresk. és ipar kamara elnöke, Oláh Károly, Dr. Boldizsár Kálmán, Dr. Tüdös János, Dr. Ferenczy Gyula, Márk Endre.

Hogy pedig minden félreértésnek útját álljuk, egyhangulag kimondottuk azt is, *hogy az alakuló közgyűlésre névszerint meg fogjuk hívni az egyháztanácsnak, az egyházközségi képviselőtestületnek, a tanítói és tanári karnak minden egyes férfit és*

nőttagját és természetesen első sorban magát a lelkesi kart s végül hirlapok útján az egész nagy közönséget.

Ilyen előrelátó és tapintatos eljárás után bizvást reményelhetünk, hogy a mozgalom, melynek éien most már az egyházkerület püspöke és főgondnoka állt, teljes sikerre vezet s új élet támad a debreceni ev. ref. egyház kebelében.

Ekkor azonban váratlanul Gróf Degenfeld Józsefhez a következő átirat érkezett:

„A főtiszteletű és méltóságos Kiss Áron püspök ur által folyó 1902. évi február hó 7-ére összehívott értekezlet a maga részéről teljes mértékben hozzá járul a debreceni Református Szövetség létesítése által contemp-lált egyháztársadalmi, ember-baráti egyesület eszméjéhez. Azonban a kezdeményezéstől sikert csak akkor vár, ha a hivatalos egyház és az egyházi társadalom összes tényezői egyetértéssel, vállalt erővel működnek.

Éppen azért az a nézete, hogy ez ügy előkészítése, az alapszabály-tervezet elkészítése, a felhívás megszövegezése végett hivassék össze egy olyan értekezlet, melyben a debreceni egyház lelkeszei, presbyteriumának, a debreceni tanári és tanítói karnak, az egyháztársadalomnak tagjai is kellő számban vegyenek részt. Abban a meggyőződésben vannak ugyanis az értekezlet összes tagjai, hogy az ily módon bekövetkező halasztás által az ügy semmit sem szenved; ellenben az összes illetékes tényezők bevonása s egyetértő munkássága folytán rendkívül sokat fog nyerni.

Kelt Debrecenben, 1902. febr. 7-én.

Dr. Erdős József, Dr. Helle Károly, Dávid Mihály, Káposztás Imre, Dr. Bartha Béla, Dr. Öreg János, Kiss Áron püspök, Némethy Lajos, Kiss Albert, Könyves Tóth Kálmán, Dicsőfi József, Balogh Ferencz, Kovács József, Somogyi Pál.

Ez átirat már előre gyanussá tette a szerencsés tova fejlődés reményét. Hogyan? Hát micsoda aknamunka készül itt? Hiszen a tervezett alakuló gyűlés éppen arra való lesz, hogy ott mindent atyafiságos szeretettel apróra megbeszéljünk; az *alapszabálytervezetet* végleg megállapítsuk, s ott kiki szabadon elmondhatja mindazt, a mi szíven fekszik. Mire való tehát ez az újabb partiális konferencia?

Mint hogy azonban a főgondnok szemei előtt csakis a lényeg és a siker biztosítása lebegett, teljes jó akarrattal és békés szándokkal újabb konferenciára hívta össze most már mindazokat, a kik a fent hűen és szószereint közölt első felhívást aláírták. Ezek össze is jöttek s felolvastatván a 2. helyen közölt átirat, ismét *egyhangulag* abban állapodtunk meg, hogy noha ez az újabb partiális konferencia teljesen felesleges „propter bonum pacis“ elhalasztjuk az alakuló gyűlést és ennek már előbb megállapított terminusára e vegyes értekezletet hívjuk össze.

Igy tartatott aztán meg február 16-án délután 3-7-ig a kollégium kis tanácstermében az a konferencia, mely egyelőre gátat vetett az egész üdvös és az idők által égetően követelt mozgalom elé.

Hogy ide jutottunk, ezért a szomorú dicsőség első sorban Kiss Albert urat illeti meg s aztán azon lelkesztársait (Dicsőffy József és Könyves Tóth Kálmán!) kik ammanak segédkezve, minden erejüket összeszedték, hogy az egész terv dugába dőljön.

Nyiltan nem mertek ugyan az eszme ellen sorompóba lépni, sőt ők magok is elismerték azt, hogy vala-

mit tennünk kell; de a kérdést szántszándékkal olyan irányba terelték, hol annak a bukása előre látható volt. Azt kívánták, hogy az egész tervezet tételessék át a presbitériumhoz, az hadd bírálja ezt el, mert mint mondták ők „félnek a szektáskodástól és independen-tismustól”!

„Risum teneatis”! Szektáskodás olyan mozgalom részéről, melynek élén az egyházkerület püspöke és főgondnoka áll! Különben is e sorok írójának a szekták elleni hosszas küzdeleme sokkal inkább ismeretes, sem-hogy ezen vád ellen a védekezést a maga részéről szükségesnek tartaná. A szektáskodástól félték ezek az urak, akkor is, mikor ezelőtt éppen egy évvel a Csapó-kerti istenítiszteletek tartását sürgettük; akkor is így kellett küzdenünk, de az eredmény egy új lelkészi állás felállítása lőn s a minap éppen Kiss Albert ur je-lentette az egyháztanács előtt lelki örömmel, hogy mily szép mily megható azoknak a Csapó-kertieknek temp-lomlátogatása. („Welche Wendung; Gottes Fügung!”) Visszatérve tárgyunkra:

Hiába hivatkoztunk aztán arra, hogy ehez a moz-galomhoz a hivatalos egyháznak semmi köze, mert ez egészen társadalmi uton akar szabadon szervezkedni és támogatására sietni az egyháznak még pedig mint az alapszabálytervezetnek egyik §-a mondja a „*református egyház konfessióinak a szellemében*”; hiába mon-dottuk, hogy olyan egylet akar ez lenni, mint az egyházkerületi egyházi értekezlet, a melynek szintén semmi szüksége nem volt arra, hogy a hivatalos egy-házkerület járszalagjára kösse magát; hiába soroltuk fel egész légióját azon hasonló hazai és külföldi egy-leteknek és szövetségeknek, melyeknek a mintájára akarunk működni: mindez falra hányt borsó volt. *Kiss Albert* ur és társai egyelőre felrobantották az egész tervezetet!

Pedig kezdeményezők végre elmentek addig, hogy azt indítványozták, hogy az alapszabályok revideálására ez az értekezlet küldjön ki egy 6 tagból álló bizottsá-got s ebbe 3 tag választassék be a kezdeményezők, 3 pedig a *Kiss Albert* ur emberei közül s ezek együttesen kérjenek fel valakit elnöknek.

Kiss Albert urék ezt az indítványt sem fogadták el.

Hej! pedig de érdekes vallomásokat tett *Kiss Al-bert* ur felszólalásában a debreceni viszonyokra nézve! Lehet, hogy ezekre a vallomásokra lapunkban valami-kor még vissza fogunk térni, de egy kis statisztikával legközelebb már minden bizonynyal szolgálni akarunk!

De mi is volt hát a tulajdonképpeni ok, a miért *Kiss Albert* urék álláspontjokhoz oly csökönyösen ra-gaszkodtak? Az, mert érezték, hogy ezt a mozgalmat már régén nekik kellett volna megindítaniok úgy, a mint megindította a saját egyháza érdekében *Wolaffka* (Szent József, Szent Vincze, Szent Antal egyletek!) és mert ezt is be akarták vonni annak a presbitériumnak a körébe, mely kizárólag politikai szempontok szerént alakult meg és működik állandóan. Mi meg éppen ezért nem voltunk hajlandók e kérdésben engedni, mert mint fent közölt felhívásunkból olvasható, *mi ebből a szö-vetségből* vagy értekezletből, vagy egyletből *min-den állampolitikát ki akarunk sárni!* Elég volt már eddig a politikából s a ki csak ebből élösködik, az álljon félre, vagy vegye fel az Isten igé-jét s mutassa ki abból, hogy az ő hivatása nem annak az igének a predikálása, hanem a politikai agitátoroskodás. Majd szólunk még erről is nyiltabban és bővebben s ki fogjuk fejteni, hogy mi egy református lelkész főkö-telessége!?

Most egyelőre csak azt konstatáljuk, a mit *Dr. Ferenczy Gyula* ott az értekezleten nyiltan konsta-tált, hogy a tero ideiglenes meghiusulásáért a fele-lősség a debreceni egyház jelen volt lelkészeit illeti.

Rettenetes felelősség ez, melynek az ostoresapója el nem marad! Ime jegyezzük meg: van egy hely Magyaror-szágon, hol a legelőkelőbb egyháztagok a püspök és fő-kurátor vezérlete alatt egy humánus egyletet akarnak saját erejükön szervezni, olyat a milyet nagyon sok falusi lelkész szervezett már s ennek gátat a lelkészek vetnek. Itéljen az elfogulatlan közönség!

S ezzel végezhetnénk is ismételve, hogy nem volt igaza *Rousseau*nak! De még mondani akarunk va-lamit.

Éppen e sorok írásánál értesülünk, hogy egy magas állású református ember szintén elítélte tegnap közhelyen a tervezett református egylet, vagy szövetség eszméjét, mert, mint mondja, ez csak a társadalom széttagoltságára vezet.

De hát hol itt a határ!?! Más vallásfelekezete-beknek szabad, csak nekünk reformátusoknak nem sza-bad? Szabad Debrecenben *Wolaffkának*, *Kolozsváron* *Majlátnak* s szabad vagy ezer más helyen a katholu-soknak? Ime egy friss példával szolgálunk: az egyházpo-litikai törvények létrejötte óta egymásután alakulnak szervezkednek hazánkban a katolikus körök és egyle-tek. Legutóbb *Hajdu-Dorog* katolikusai alakítottak ilyet. Alapszabályaik a ministertől ellátás és véleménye-zés végett leküldettek először a hajdumegyeyi alispán-hoz. Minthogy pedig ez alapszabályokból világosan kitűnt, hogy itt egy országos katolikus aktióval van dolgunk, az alispán kemény megjegyzésekkel terjesz-tette fel ez alapszabályokat a miniszterhez. Akkor a miniszter azokat újból leküldötte most már a főispán-hoz. A főispán véleménye pedig ugyanaz volt, a mi előbb az alispáné. Vajjon tehát ezek után dugába dőlt az a h.-dorogi katolikus egylet? Dehogy! *nehány nap-pal eselött megerősítéssel ellátva érkeztek vissza as alapszabályok a vármegyéhez. S ennek az egy letnek a védnökei: Fircsák és Samassa!*

Kérdjük tisztelettel: hát ezek nem a társadalmi széttagoltságra irányult aktiók? S csak mi ne tegyünk semmit? Hát hiszen tessék betiltani minden felekezete-nek az ilyen szervezkedést, majd akkor mi is más hu-rokat pengetünk, mert mi már számtalanszor felszólal-tunk a nemzet testének vétkes szétdarabolása ellen. De összedugott kézzel még se nézhetjük, hogy mint teszük torkunkra a kést. Sokra becsüljük mi a békét, a nyu-galmat, de az a nyugalom és béke ne egy legyen a magyar protestántizmus temetőjében uralgó siri csend-del. Ha a harc és halál között kell választanunk, az előbbit választjuk. Van protestáns ember, a kinek ezt magyarázni kell!?! Vagy talán nekünk már védekezni sem szabad!?! *Luther* mondotta, hogy mi oly türelme-sek vagyunk, hogy akár fát is vághatnak a hátunkon; de a türelemnek is van halára s ha *Bethlen*, *Boesky* meg azok a szegény halálra gyötört gályarabok ilyen politikát üztek volna, mint egyházunknak ezen magas állású illustris tagja, ebben a kérdésben bizony ma ő is aligha volna ott, a hol van. Egyébiránt az a szövetség, egylet, vagy értekezlet, Isten segedelmével, mégis csak meg fog alakulni Debrecenben. Sajnos! Nem úgy, a mint óhajtottuk volna. A politikai matadorok a nép előtt előre diskreditálták azt; de mi teszszük a magunk köteleességét.

Eröss Lajos.

Sérelmeinkhez.

A temesvári sérelem kapesán jónak látok én is elmondani egyet-mást a nagyváradai ev. ref. egyház sé-relmeiről, hadd lássa hát a nagy közönség, hogy mi mindennel kell nekünk olyan lelkészeknek megküzd-e-nünk, kiket a sors olyan örállomásra helyezett, hol nagy róm. kath. egyházzal, iskolával s püspökkel szemben kell egyházunk féltett érdekeire vigyáznunk.

Nagyváradon, a történet tanúsága szerint, mindig

nehéz volt a reformátusok küzdelme, s. ha voltak is az újabb időkben évek, a mikor nyílt üldözésnek kitéve nem voltunk, a lélek hajhászás minden időben nagy vehementiával folytatta aknamunkáját, mi ellenünk.

A legújabb időben azonban majdnem a középkor sötét üldözését türjük. Sokan ismerik a nagyváradai ev. ref. egyház azon lealazó esetét, a mikor a mostani r. kat. püspök Nagyváradra jötté alkalmából a többi testületekkel üdvözlétre járó 24 intelligens tagból álló egyházi küldöttséget a püspök nem fogadta el. Arra is sokan emlékeznek, hogy a nagyváradai iparosok zászlószentelését, hogy alakította át a püspök társadalmi polgár ünnepből püspök ünneppé csak úgy igérvén ajándékot és egyházi hozzájárulást, ha a zászlószentelés, — nem mint tervezve volt a köztéren — hanem a püspöki székesegyházban történik s a zászlóra a kereszt jelvényt illesztik, noha az iparosok nagy része ev. ref. vallású, s a küldöttségnek is, mely nála járt 9/10-ed része ev. református volt.* A miért aztán egyházunk, papjaink sőt b. e. Révész Bálint püspökünk is a részökre küldött zászlószeget visszaküldötték, s az ünnepeyen részt nem vettek. Nagy volt akkor nemesak a reformátusok, de más józan gondolkozásuak megbotráncozása is Nagyváradon.

Azóta egymást érik a bántalmak. A községi elemi iskolában többek közt olyanokat tanított a r. kath. káplán, hogy a legnagyobb : megbocsáthatlan bűnök közé tartozik a ref. templomba elmenni a katolikusnak. Mert megjegyzem akkor tájon a mi egyházi beszédeinket szívesen hallgatták a katolikusok is, sőt ünnepeinken, különösen nagypénteken és az év utolsó estéjén, sőt reformáció ünnepeken is, azóta is és folyvást több katolikus vesz részt istentiszteleteinken. Pedig az a r. kath. káplán ur meglehetősen meztelen fertelemmel festette templomainkat, elmondván, hogy ott nincs Isten, az csak egy hodály telve ürülékkel (e szót ugyan más egytagu szóval fejezte ki) a mit igazol az is, hogy — ám nézzék meg! — a református ember belépven s a székébe menvén azonnal kalapba dugja az orrát a büz miatt. Ugyanez a káplán azt is elmondta, hogy „égre kiáltó bűn az is, ha valaki reformátussal egy szobában lakik még ha az az illető a gyermeknek tulajdon édes anyja is. Ugy, hogy egy jó gyermek kötelessége ref. vallású szülőjét arra bírni, hogy térjen át kath. vallásra, mert másként ő a gyermek nem szeretheti, de meg a másvilágon a nem katolikus úgy is elfog kárhozni. Milyen derék, mikor a jó fiu anyját megmenti a kárhozáttól stb.“ El sem mondhatom, mily keserves könnyek közt panaszkodta el nálam egy anya, felhozván hozzám kihallgatásra két fiát.

* Az efféle „beszentelések“ meg „felszentelések“ mind püspök jellegű események, melyekben nyomorult földi, fizikai okokkal akarnak hatni a földfelettre, az istenire. Ugyanazért hívemket az ilyen babonáktól vissza kell tartani: annyival inkább pedig, mert ezek a „be-“ vagy „felszentelések“ a katolicizmusban is pogány eredetűek. Gyökerei sok pogány animisticus vallásban ma is feltárlhatók. Így p. o. a polynesiáiak *tätovirozásában*. Ezek ugyanis a diónak egy bizonyos fajtáját megégetik; belőle szentet csinálnak s ennek finom porát a varázsp-p folytonos ének és öbffele vallásos hókusz-pókusz között befec-kendezi különböző figurák alakjában a hívő bőre alá. Azt hiszik hogy ezzel az illető az Istennek van szentelve s ez a beszentelés megvédi őt minden veszély, de különösen a „Tabu“ ellen. Primitív s a kultúra legalacsonyabb fokán álló népek gyermekes képzelődéséhez illő fe fogás ez, mely egészen méltatlan még a katolicizmushoz is: a protestáns öntudatra meg pláne meggyalázó. Nekünk nem szükségünk semmiféle „be-“ meg „felszentelésre“. S ilyen ünnepejüket se ne rendezzünk; se azokon részt ne vegyünk soha.

Szerk.

Nem egy kitérő jelenti, hogy kitérésének oka az, mert a katolikusoknál minden kitérő, kitérése alkalmával 3 frt. ajándékot kap, némelyeknek gyermekei ingyen taníttatását vagy hivatalt ígérnek s néha adnak is.

A legesufabbak közé tartozik azonban az az eljárás, a mit a premonstreiek főgymnásiumában elkövetnek. A ref. vallású növendékeket ugyanis a katolikus istentiszteleten való megjelenésre többször erőltetik vagy hát az alól fel nem mentik, s ott azt követelik, hogy püspök módra térdepeljenek. Tulajdon gymnásialis fiamat lökte ki saját papi kezeivel egyik tanára a gymn. templomából a miért nem térdepelt, pedig e tanár maga kért fel engem baráti indulatra. Hiába mondta fiam, hogy én, mint a főgymnásium ev. ref. vallású vallásánára, magam tiltottam meg a püspök szokások követését a templomban, arra híván fel növendékeimet, hogy igenis lehajtott fővel, kellő tisztelettel viselkedjenek a templomban, de nem szabad szenteltvízhez nyulniok, keresztvetniök és térdepelniök, sem pedig az újabb beállított Szent Antal szobrához elveszett tárgyaik megkerítéséért imádkozniok és pénzajándékot vinniök.

De megjárja ám az a szegény nebuló is, ki magyar dolgozatában „keresztényt“ ír „keresztény“ helyett, I-ső Istvánt mond a történelemben Szent István helyett s nem „eretnek“-et mond protestáns helyett. Hiába hivatkoznak, hogy hiszen a nagy Pázmán Péter is „keresztényt“ ír, s Jókai Mór is azt tartja helyesnek, hogy a református szentet nem ismer, s az eretnek nem mi reánk vonatkozhatik. S hozzá a legürelmetlenebb tanár 48-asnik valja magát, nem gondolván meg, hogy annak legkevésbé szabad mást az övével egyenlő jogokban sértegetni.

És most jövök a legnagyobb sérelemre. A nagyváradai kath. főgymnásiumba minden felekezeti vallásánarat beeresztik, csak engem nem, ki egy idő óta magam végzem a középiskolákban a vallásitanítást. Az órák beosztására be nem hívják. Az ő saját óráikat mindig délelőtt tartják s így az enyémet délutánra szorítják. Ellébbvalónak teszik még a torna és szépirás óráit is. Már most behúzták a játék délutánokat is és én alig tudom kiszorítani a hittanórákat, áthozván gymnásialis növendékeimet a másik városrészen levő állami főreáliskolába, sötét időben a legforgalmasabb piaci uton veszélynek téve ki őket a téli esték sötét-ségében.

Mendezek és más hasonlók ellen mindenek előtt szószékeinken s társadalmi uton védekeztünk. Én a magam részéről az egyházmegyéhez leendő felterjesztés végett fel is szólaltam ez ügyben az emei lelkész értekezletben, egyhanguan el is fogadták ott indítványomat most egy éve, de a másnapi egyházmegyei gyűlésen egyhanguan napi rendre is tértek felette. Igaz, akkor az „erdélyi püspöki“ cím a katonai lelkészség, s a kath. tanodákban való hittanítás ügyében a konvent lanyha eljárásának tapasztalása tette e dolgok felemlítését aktualissá.

A konvent iránti tulságos tisztelet vétette aztán le ez ügyet a napi rendről, az ajánlatván egyházmegyénk nagy nevű mindnyájunk által méltán tisztelt gondnokától, hogy szellőztessük ezt hirlapi uton.

Az ügy illetően kicsinylése szerintem, engemet, nem tagadhatom, elkeserített.

Valamiképp reparálhatónak véltem azonban ezt későbbben. Látván ugyanis, hogy az országgyűlésen a ref. polgárok tulságos megadóztatása, a katonai lelkészség ügyében roppant mellőztetésünk ügyében ref. vallású követeink még a papi jellegűek is alig tesznek valamit

— midőn városunk egy kimagasló alakja, minden nemes és jónak lelkes bajnoka Dr. Várady Zsigmond ügyvéd, emei és egyházi jegyző, — kit a ref. közönség az egyetemes lelkészi értekezletből és a Prot. Szemlében megjelent feltűnést keltett nagy szabású cikkéből ismer — követ jelölként lépett fel — mint ref. lelkész, — a ki pedig sem azelőtt, sem azóta politikai ügyekbe nem avatkoztam, s képviselőre a mai napig is soha senkire nem szavaztam, azt tartván, hogy én, mint pap, ugye egyik mint másik hívemnek, lelkipásztora lévén, bizalmát meg kell őriznem, Dr. Várady Zsigmondot kerületében melegen támogattam. Tudtam, hogy ő az 1848. XXI. t.-c. keresztülvitelét nagy szabású tehetségével siettetni fogja s sérelmeinket bátran kimondandja az országgyűlésen is. És pedig sokkal jobban, mint akármelyik lelkész képviselő, mert elvégre is azoknak szájából az eféle nyilatkozatok félig-meddig pro domo sua beszéd alakjában tüntek fel. Fájdalom tervünk nem sikerült! . . . Szenvedtem ez egyházam ügyeiben való fáradozásomért sok félreértést, rágalmat, üldözést még paptársaimtól is; de nem bánom!

Nem! mert most e férfit a nagyváradai ev. ref. egyház 1902. év február 9-én egyhangulag főgondnokává választotta. Ezzel elismerve lettek egyházunk körül eddig is szerzett kiváló érdemei, s mi reménykedhetünk, hogy ő az ő nagy tudásával, ékesszólásával, buzgóságával segitend nekünk itt a mi kitett gyülekezetünkben legalább védelmezni igazainkat, sőt, mint ilyen az egyházmegyében s kint a társadalomban is hatalmas bajnoka leend szent ügyünknek, s talán az ő közbenlépésere meggondolandják tetteik helytelen voltát a premonstreiek; talán összeköttetései révén a katonaságnál is változni fog az az abnormis állapot, hogy míg alig pár száz r. kath. s alig valamivel több gör. kath. legénységnek rendes tábori papja van Nagy-Váradon addig a katonaság 8/10-ed részének a 975 tagból álló ev. ref. vallású katonaságnak lelkigondozása nincs, mert még mi is, kik évi 50 forintért is szívesen teljesítettünk legalább a szegény katonarabok gondozását hetenként istenitiszteletet tartván azoknak, egyszerűen visszautsítottunk.

És, bár mint irám, egy agilis nagy befolyású, főgondnokkal élén gyülekezetünk reménykedik is a felől, hogy az ellenünk való üldözés nagyobb arányokat nem veend, mégis jónak láttam a protestáns közönség figyelmét felhívni ezekre, hogy így jobban ismervén a bajokat összetartóbb, tán együttes küzdelemben iparkodjunk ellene állani e rossz időkben a gonoszoknak*.

N.-Várad, 1902. febr. 14.

Csák Máté,
ev. ref. lelkész.

Fellebbezés az elfogulatlan közvéleményhez.

Hogy felsőbb egyházi hatóságaink bennünket, ezer veszedelmek és nehéz viszonyok között gyámolítás nélkül küzdő, olykor már csak vergődő lelkészeket megrendszabályozni nagyon jól tudnak, arról meg vagyunk győződve; azonban, hogy egyházi közéletünk sebeit — melyeknek első sorban mi vagyunk az áldozatai s bűntestjei — gyógyítani is olyan jól tudnak, arról

* Ismerem jól régtől fogva a nagyváradai állapotokat; valóban türethetetlenek azok. Volt idő mikor a ref. lelkésztől a klerus közvetlenül még a hivatalos leveleket sem fo adta el, hanem azokat a városi kapitányi hivatal által kellett közvetíteni. Nem tudom, mi mindent kiáltának ránk, ha mi itt Debrecenben Wolaffka urékkal szemben így járnánk el! ? Szerk.

már sokkal kevésbbé. Hiába, megrendszabályozni könnyű, egészségtelen állapotokat sanálni nehéz, sokszor a legjobb szándék is megtörik az akadályok sziklakövein és tény dolog hogy felsőbb hatóságaink jóakarátában egy tisztességes lelkipásztor sem kételkedett még eddig.

Hangsúlyozom hogy „még eddig“, mert a 296/1901 sz. egyh. ker. végzés nagyon alkalmas arra hogy ezen biztató, vigasztaló hitünket és bizodal munkatisérzékenyen megcsorbítsa, midőn egy jóakaratu indítványt visszavet; de ez hagyján! hiszen ehez joga van s a legkönnyebb dolog valamit meg nem tenni, hanem korbácsot fon abból s azzal bélyegezi meg ugy a jámbor indítványozókat, mint azon egyházmegyét, mely az indítványt magáévá tette. S teszi ezt kellő alap nélkül s teszi ezt igazságtalanul. Röviden előadom a tényállást s bizonyítani fogok.

A nagybányai egyházmegye a krassói lelkészértekezleti kör indítványa folytán arra kérte a ft. egyh. kerületet, hogy, miután a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. t.-c. és az azzal kapcsolatos ministeri rendeletek, minden eszközt kivettek a lelkészek kezéből a vadházasságok (világi uton való) meggátlására nézve: a konvent utján e baj orsz. törvény általi orvoslását eszközölje.

A ft. egyh. kerület, helyesebben a végzés szövegezője nem tapasztalja e baj terjedését, sajnálattal veszi azonban tudomásul, hogy az a nagybányai egyh. megyében, különösen a krassói kör területén terjed (?) e kört az esperes utján mintha eddig elhanyagolta volna — a cura pastorális gyakorlására inti, serkenti, egy szóval mint olyanokat, a kiknél a vadházasság dögvésze megdöbbszörösen dühöng, s kik pastorális kötelességeik teljesítésében hanyagok, vagy enyhén szólva, nem elég buzgók, nyilvánosan pellengérré állítja.

Távol legyen tőlem a ft. egyh. ker. igazságosságát még csak érinteni is, mert jól tudom, hogy az óriási tárgyhalmaz sürgős ledolgozása közepette ilyen határozatocskák a bölcsesség rostáját igen könnyen kikerülheti, de kérdem, hogy, a ki e jegyzőkönyvi számot fogalmazta, honnan vette adatait?

Esperesi jelentésekre hivatkozik. Nohát a nagybányai e. m. esperese legközelebbi jelentésében azt mondja, hogy „a valláserkölcsei élet nem hanyatlott, a hívek buzgók, vadházások száma 30. Ugyde esperesi jelentéseken alapul a püspöki jelentés is, s a legutóbbiban azt mondja szeretve tisztelt püspökünk, hogy a vadházások száma nagy (2340), pedig nagyon sok egyházból nincsen adat. Azt mondja, hogy sektarius és felekezetenküli csak négy egyházmegyében — azok között a nagybányában — nincsen. Azt mondja, hogy egyházmegyénket az egyházi szertartás mellőzésének szomorú terén tíz egyh. megye előzi meg s, hogy még az adakozásokat illetőleg se a legutolsó a miénk.

Milyen érdekes. A ft. püspök ur a vadházasságok számát igen nagyra látja, a végzés fogalmazója nem. Saját esperesünk és a püspök jelentése szerint híveink buzgók, sektariusok, felekezetenküliek nincsenek, az egyh. szertartásokat nem mellőzik (mindössze 3 eset volt), lélekszamarány szerint 53 vadházas jutna reánk, pedig tényleg csak 30 van, de ezért mi mégis kötelességeinket elhanyagoló, cura pastoralist nem gyakorló haszontalan, érdemtelen szolgálk vagyunk, különösen azok a krassói kör tagjai — kiket az esperes utján kell, ha mindjárt sajnálattal is — buzgóságra inteni, pastorális teendőinkre nézve kitanítani.

Megjegyezni bátorkodom, hogy nem pro domo beszélek, az indítványt nem én tettem, Krassón vad-

házas egyetlenegy sincsen, a kör egyházaikban is vagy nincs, vagy kevés van, hanem tette körünk nagyérdemű elnöke Soltész János ombodi lelkész. a ki elég széles látókörü férfiú ahoz, hogy távoli s nem éppen kézzelfogható dolgokat is észre vegyen; s ennek előrebocsátásával, úgy az egyházmegye, mint a krassói lelkészi kör nevében, sőt — már akár akarja, akár nem — Elnökünk nevében is tiltakozom az említett 296/1901. sz. egyh. ker. végzés, illetve az azt szerkesztő jegyző ur méltánytalanul tendentiosus szövegezése ellen, a mely az épen pastorális buzgóságból tett ezen indítványt előkelően ugyan s nagy kegyesen, de alaptalanul ledorongolja, egyben pedig különösen az indítványozó kört, sőt az egész egyházmegyét szép hegedűszóban ugyan, de azért nagyon is érthetően igaztalan világitásba helyezi, esperesileg meginteti és megrendszabályozza.

Egyházmegyénk és a krassói kör, mint erkölcsi testület, ép oly feltékeny reputációjára, akár az egyházkerület, hasonló sérelem, a mint megtörtént velünk szemben most, épúgy megtörténhetnék másokkal is a jövőben s éppen ezért ne csodálkozzék senki, ne vegye rossz néven senki, ha abban, a tudatban, hogy protestáns közegházunkban nincs még anathema alá vetve a szabad véleménynyilvánítás tiltakozunk s vagy alaposabb tájékozódást vagy több jóakaratot kérve, ez ügyet az elfogulatlan közvéleményhez fellebbezzük.

Ferency Imre,
a krassói vidéki lelk. ért.
kör. jegyzője.

Válasz,

tekintetes id. Komlóssy Arthur úr e lap f. évi 7-ik számában „Emberbaráti szeretet“ c. alatt megjelent cikkére.

Nagy érdeklődéssel fogadtam a mult héten e b. lap szerkesztőjének azt az értesítést, hogy Komlóssy Arthur úr, Debrecen sz. kir. város főjegyzője „ugyan a képemre mászik;“ e héten meg, a „Debr. Prot. Lap“ 7-ik számának megjelente után minden, e lapot olvasó ismerősöm, jó barátom azzal üdvözölt: „no neked ugyan a képedre mászott Komlóssy!“ Ilyen körülmények között vajmi nagyon természetes, hogy K. úr cikke iránt rendkívül nagyon érdeklődtem, és azt kétszer-háromszor is elolvastam.

Miről is van tulajdonképen szó? Arról, hogy én egy debreceni napilapba cikket irtam a budapesti ingyenkenyér és ingyentej-intézményről; és külön cikket irtam a debreceni népkonyháról és az itteni ingyenkenyér-osztó intézményről, mely cikkben javasoltam, kellő indolással, komoly, tárgyilagos, a világon senkit nem sértő hangon, hogy egyesüljön, a közjótékonyosság intenzívebb gyakorolhatása céljából ez a két intézmény, mert az ingyenkenyérrel sok szegény visszaél. Ezt a cikkemet két helybeli lap adta ki. Majd a „Debr. Prot. Lap“ ba irtam meg cikkemet, a melyben egészen mellékesen, szintén felhozom a debreceni ingyenkenyér osztása körüli eljárás elleni kifogásomat. De csak pár szóban, odavetőleg, mellékesen.

És ezért „mászik az képemre“ K. A. barátom. Azaz dehog is ő irta azt a cikket! Előkerített a debreceni nagy városháza valamelyik irodaszobájából egy, pár gimnasiumi osztályt végzett kis irnokot, annak elmondta, miért haragszik ő (már t. i. K. ur) én reám, s megbizta egy ellenem való cikk megírásával, melyet el sem olvasott aztán s csak nevét kanyarította

alá, s bizonyára nagyon megszegyenlett, mikor az nyomtatásban mégis szemei elé került.

Mert hogy Debrecen sz. k. város főjegyzője, ki, mint az ingyenkenyér-osztó-bizottság elnöke is csak főjegyzője ennek a mi szép városunknak, hogy ő irta volna ezt a véghetetlenül közönséges, ezt a mélyen alantjáró cikket: azt én éppen a cikk írója nevének reputációja érdekében nem hiszem, és őszintén mondom, rosszul esett hallanom a „képemre mászott“ szó mellett többektől azt is: „egy rettenetesen közönséges hangu cikkben“.

Valójában nem hiszem, hogy K. A. barátom irta volna azt a cikket, mert annak szerzője engemet „t. emberbarát“, „az emberek barátja“ stb. címekekkel lát jónak gunyolni. Lehetetlen dolog az, hogy a cikket aláírott K. A. annyira éretlen ember volna, hogy a magáéval ellenkező véleménynek, avagy eljárásnak tárgyilag bíráltságát el ne tudná jó lélekkel viselni.

Azt mondja a cikkíró, hogy az ingyenkenyér-osztó bizottságnak 150 tagja nem rokonszenvezik a kenyér-osztás után annak helyszinén leendő elfogyasztása eszméjével. Kérdezem, mikor és hol jött össze Debrecenben az a 150 ember? De 150 ám és nem kevesebb! Az a nagy szám csak egy szegény kis irnoknak a hallucinációja lehetett, ki egy-egy városházi nagy urat akár 5 személy számba is elnéz, de K. A. úr annyi bizottsági tagot soha-soha együtt nem látott, annyival nem beszélt. Nekem pedig több adakozó mondotta, hogy helyesli az általam fölvetett eszmét. De meg hiszen én ezzel az eszmével behatóbban azokban a debreceni napilapokban foglalkoztam, miért nem ott támadott meg K. A. barátom?! Fél talán, hogy „nemo profeta in patria sua“?

Kik és mikor kértek föl engemet kétszer is, hogy jelentsem be azokat a szegényeket, kik kenyéroket eladják? Cikkeim megírása óta — úgy emlékszem — beszélt erről a dolgról egyszer velem K. A. ur testvére, de arra talán csak nem akart fölkeríteni, hogy én spiclikedjem a szegény nyomorultak után! Pfuj, ez nem lett volna gentlemanlike kérés. Beszélnek biz azt tisztelt barátom, városszerte mindenfelé, hogy a szegények közül sokan eladják kenyéroket; ma már, mert tudják, hogy e dologra föl van hiva a közönség figyelme, nem oly nyilvánosan teszik ezt, mint cselótt tették, de mihelyt a cikkíró bebizonyítja énnekem, hogy nincs senki, a ki eladná kenyérét, én is be fogom neki bizonyítani, hogy de bizony sokan eladják.

Ne vegye tőlem, a theologustól senki se zokon, ha most arról tettem bizonyosságot, hogy nem tudom azt a jogi tanelvet, mely szerint a nemleges tétel nem bizonyítandó. De hát ez az én kis tévedésem bátran elnézhető az elem helyezett logikai potpourri mellett.

És végül egy rettenetes szarvas okoskodás! No ez már csakugyan nem kerülhetett ki egy tanult embernek a tolla alul. Irom cikkeimben, a mit minden lap ír és az egész világ tud, hogy a budapesti ingyenkenyér és ingyentej intézményeket a budapesti szabadkőművesek tartják fenn, kikerül én absolute semminemű „tuláradó dicsériádat“ nem irok. Ebből a debreceni városházának az a kis, általam nem ismert irnoka azt következteti, hogy én szabadkőműves vagyok. Álljunk meg itt egy percre kedves öcsém, s vegyünk egy kis leckét a logikából. Én azt mondom, hogy a párisi szabók izlésesebb alaku ruhákat tudnak szabni és varrni, mint a debreceni magyar szabók. Ebből persze az ön cikkének logikája szerint az következik, hogy én párisi szabó vagyok. De a cikkíró azzal sem törődik, ha én nem

vagyok szabadkőmives, s odaveti könnyűszerrel e mondása után: „Kettőnk között ez a különbség“. De hát az Isten szerelméért és ismét a logika nevében kérdezem, mi hát kettőnk között a különbség, mikor én sem törődöm azzal, hogy a névtelen cikkíró ur végzett-e 4 gymn. osztályt, vagy csak 3-at végzett, avagy, hogy K. A. ur elnöke-e a Petőfi dalkörnek, vagy nem elnöke annak?

Nem, nem, azt a nagyon szegény gondolkozásu cikket a nagy magyar alföld metropolisának főjegyzője nem írhatta, a miből aztán én mondom meg a kettőnk közötti különbséget.

Ez pedig, eshetőlegesen egyebet nem véve tekintetbe, abban áll, hogy én még eddig minden cikket magam fejtől irtam vagy diktáltam; K. A. barátom pedig ezt a szóban forgó kis cikkecskét egy írni nem tudó fiatal emberrel iratta meg.

Csiky Lajos.

KÜLFÖLD.

Hollandia és Magyarország.

Az amsterdami egyetemről. — Végző.

XII.

Nem lesz talán érdektelen végző gyanánt röviden a tanulók életéről megemlékezni. E tekintetben természetesen legtöbb tapasztalatom van Utrechttől, de bátran alkalmazhatjuk ezt a többi egyetemekre is. Hiszen a holland studens élet oly határozott vonásokkal rendelkezik, oly általános szokásai vannak, hogy, ha egyet ösmerünk, az egészről is birunk megközelítő képet.

A tanulók élete általában véve sokkal józanabb mint minálunk. E szót értem a tettek nyilvánulásában, a társadalmi magaviseletben, a tanulásban, az órák látogatásában. Mintha több érettséget árulna el a holland studens megjelenésében, tetteiben: nekem úgy tűnik fel mindig. Ha valahol, Hollandiában tökéletes szabadság uralkodik teljesen, a tanuló tevéseit, tanulását, társadalmi életben való megjelenését, kollegiumok látogatását illetőleg. És ezek soha sem fajulnak szilajsággá, badarsággá! Okos józanság, sőt talán erős komolyság is jellemzi minden tetteiket.

Nálunk a gyerekség legvégső fokáig viszi sokszor a tanuló a törvények különböző paragrafusainak akaratos, különködő áthágását. Órák előtti szilajkodás és veszekedés, cirkusi felvonulások: nemes szórakozások körébe tartoznak. Milyen más e tekintetben a holland egyetemi hallgató. Igazán meg tudja becsülni e szent helyet, a hol nagyon sok, érdemtelen fia az Alma Maternek még sarutlan cipővel sem méltó megjeleneni. A nevetségig vivőkortekedések, párt alakítások, — melyek csak a tanulástól fogják el az ifjúságot — a józan életű holland student nem foglalkoztatják. Az iskola épületeinek rongálását, a padok faragását a legnagyobb bűnnek tartják, de nem is teszik soha. „Kéretnek a hallgatók a felszerelő eszközöket megkimélni“ ez az egyszerű felírás az egész, mi emlékezteti, figyelmezteti őket az iskola birtokának megkimélésére, és még sincsen reá eset soha, hogy „padokat kellesen kihányatni“, vagy más kihágást büntettetni.

A legnemesebb oldaláról tanulhatja az ember a tanulói életet ösmerni itt Utrechttben az u. n.: *Dyk-féle konvictusban*. Az alapító lelkész nevével nevezetik ez intézet, hova szegény, árva tanulók vétetnek

fel és taníttatnak ki teljesen. Életüket e tanulóknak a theológiára kell szentelniük, már kisebb korukban e pálya érdekében kezdik meg náluk a mívelést. Midőn a gymnáziumi éveket (6 év.) az ifju háta megett hagyja, külön épületbe szállásoltatik átal, s innen keresi fel az egyetemi előadásokat.

Ugy a gymn. tanulók, valamint az egyetemi hallgatók szobája valami egyszerűen, de csinosan, tisztán van bebutorozva. Valami más egyszerűség ez, mint a mit az otthoni „bentlakók“ szobája elárul. Valami más tisztaság, pedantéria az, a mi itt uralkodik. A rend, a felügyelet még messziről sem hasonlítható össze. Mindenik szoba lakója mintha egy család volna, oly testvéries együttélés mutatkozik bennök. Nincsen itt felügyelő, tanító, mégis kitünő békés szellem uralkodik, a mely a fiatal theologusok erkölcsi önállóságának nagy becsületére válók. Hogy az intést „*ora et labora*“ komolysággal és szívesen követik, mutatják a barátságos, együttes reggeli, déli és estveli ájtatosságok, imádkozások és bibliai olvasások. Mutatja a naponkénti szorgalom. Az egymással való érintkezésben, fiatalos vigkedély, harmonikus, őszinte és keresztyéni komolyság nyilatkozik. Az Isten nevének „*hiában való említése*“, (káromkodás) ezt csak minálunk ösmerik.

Ezek lesznek aztán magoknak és Isten evangéliomának legnagyobb tiszteletére szolgáló! Mentve minden erőszakos befolyásoktól, önállóan szabadon fejlődnek jellemök, s lesznek nemes és kitünő hirdetői az Isten anyaszentegyháza evangéliomának.

* * *

És most vessünk pár pillantást a magyar tanulók hollandiai egyetemen való csaknem 3 és 1/2 százados idejére. Ez idő alatt majdnem 1000 magyar diák fordult meg a 4 különböző helyen. És mi az eredmény? Bizony-bizony ki kell mondanunk nem sok dicséretre méltó. Oly idegenek ismeretlenek vagyunk mi még ma is e nép előtt, mint a régi időkben, oly keveset tudnak ök ma is rólunk — és azt is hibásan — mint a magyarok itt léte előtt. Az a nagy mulasztás pedig, a mi minket terhel, sohasem igazolható. Nincs, nem akadt eddig ember, ki egy magyarul írott holland nyelv-tant kiadni, írni megpróbálkozott volna. Nincs, ki magyar-holland szótárt (és megfordítva) kiadott volna. Pedig a nyelv tudása nélkül nem lehet semmire menni, a nép lelkét, gondolkozását, szokásait csak is nyelvét értve sajátíthatjuk el.

Anyagiakkal való küzdés ebben a legfőbb akadály, biztosan tudom, hogy sokan vannak olyanok a régi időből s közelebből is, kik készek minden jutalmazás nélkül idejüket, erejüket arra szentelni, hogy nyelvünkön szótár és megfelelő nyelvtan megjelenhessék, csak kiadó legyen. Segítségére kell nekik sietni vagy egyházkerületünknek, vagy a prot. irodalmi társaságnak. Hiszen ez nem csak szegény, de absurdum is, hogy egy ilyen művelt európai nyelv nyelvünkre még nincs át-téve. Ezzel tartozunk mi annak a prot. testvér nemzetnek, mely évszázadok óta segített szellemi és anyagi javakkal bennünket, tanuljuk meg, műveljük mi legalább nyelvüket hálánk fejében. De tartozunk ezzel a jövőndő nemzedéknek is, mely évről-évre megjelen itt Hollandiában, s a legszükségesebbet — mondhatom a napi kenyeret — kénytelen nélkülözni. Idegen nyelvek útján tehát kerülő uton juthat a holland nyelvhez, hiszen nyelvünkön semmi segédeszközzel nem rendelkezik. Mondhatom a lehető legnagyobb zavarba jutnak ifjaink

megérkezésük alkalmával s csak megfeszített szorgalom árán érhetnek el némi eredményt.

Én nagyon hajlandó vagyok betudni e hiánynak azt a sok ferdeségét, fonákságot mit rólunk itt Hollandiában tanítanak, tudnak. Ha tudnák nyelvünket olvasni és mink is az övéket, ilyenektől megóvhatnánk magunkat. Vagy azt várjuk, hogy a hollandok írjanak számunkra nyelvtant?!

E hiánynak tudom én be többek közt azt is, hogy ifjaink nem látogatják többé oly tömegesen a hollandiai ref. egyetemeket. Ez fő ok szerintem, a többiek: a városok drágasága, megélhetési mód nehézsége, a levegő, az étrend stb. ezek másodsorban jöhetnek tekintetbe. Ezek minden időben ellenségei voltak a magyar ifjaknak, és a törekvő ember az ilyeneken túl teszi magát, hanem a nyelvtudás hiánya okvetlen akadályozó. Ez előtt a latin világ nyelv volt, azzal boldogultak ifjaink, de ma: „*Nyelvében él a nemzet!*“ Minek jöjjenek ide ifjaink? hiszen egy év alatt küzdjenek először a nyelvvel, majd aztán jön keserves munka után az önművelés! A német egyetemek előnyvel szolgálnak minden tekintetben, inkább huzódnak oda. Pedig nekünk igazi kálvini szellemben fenntartott és vezetett iskoláink nekünk Sveiznak és itt vannak! Nekünk nagy hasznunkra volt mindig a Hollandiával való összeköttetésünk!

* * *

Most pedig Örökkévaló! neked legyen hála, hogy gyarló gyermeked e csekély áldozatot segítségeddel meghozhatta, neked legyen hála, hogy megőrizted megtartottad a két elmúlt esztendőben, hogy segítettél munkájában, tanulásában. Hála legyen neked mondván, hogy ő is egyik szeme lehetett annak a láncnak, mely összeköti szeretett hazánkat e testvér nép országával... De szeretetem és öröktiszteletem nyilvánítom azoknak is, kik nemes jóakarattal segítettek e céloom elérésében. Isten áldása legyen mindnyájunkon.

(Vége.)

Birtha József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tanári felolvasás.** A békési tanárok azon szép eszmét, melyet már hónapok óta ápolgattak s amelynek megvalósítása érdekében fáradoztak, hogy t. i. a tudomány népszerűsítése céljából, más tanintézetek s a külföld példája után, nyilvános felolvasásokat tartsanak, f. hó 15-én szombaton valósíthatták meg először. Ez alkalommal Körber Tivadar, a főgymnasiumnak physika-tanára tartott a városi berház nagytermében a levegő physikai és kémiai tulajdonságáról előadást. A minden részében szabatos, könnyen felfogható, kerekded előadást, melyet a szebbnél-szebb, érdekesebbnél érdekesebb kísérletekkel teli változatossá, a közönség, mely érdeklődésének dicséretre méltó módon adott kifejezést megjelenésével, a legnagyobb élvezettel hallgatta végig mintegy két óra hosszan át. Előadás után még jóideig együtt maradt a közönség családi mulatságot rögtönözve, melynek végén egy hasznosan és kellemesen töltött estének emlékével távczott haza. Fájdalom azonban, hogy a felolvasást nem abban a szellemben hajthatta végre, amelyben tervezte s amely az úgy érdekének csak még nagyobb hasznára szolgálhatott volna,

azaz úgy, hogy semmi belépti díj ne legyen, mert bizonyos dologi kiadásokat a tanároknak kellett fedezni s így 40 fillér belépti díjat kellett megállapítaniok. Hogy azonban ezért is viszontszolgálatot tegyenek, elhatározták, miszerint a felolvasási ciklus befejeztével az esetleg mutatkozó felesleget a főgymn. szegény tanulók segélyezésére fogják fordítani. A dolog rendkívül szép, figyelemre méltó s a kezdet fényesen sikerült, mely még csak annál nagyobb tevékenységre és munkásságra fogja buzdítani a tanárokat, kik a tudomány terjesztése és megkedveltetése mellett ama nemes célnak is szolgálatába léptek ezután, hogy kilépve az iskola falai közül szoros kapcsolatot létesítsenek a nagyközönség és az iskola között. A még nagyobb siker reményében nagy érdeklődéssel tekintünk a következő felolvasás elé, mely a jövő hónap 1-re van tervbe véve.

— **A siketnémák oktatása s ennek bemutatása városunkban.** Az emberiség szájalomraméltó békési és nyomorultjai között különösebben felköltik részvétünket azok a szerencsétlenek, kik különben rendszerint minden testi és lelki tehetségekkel meg vannak áldva, de hangokat nem hallanak s ajkaik némaságra zárva. A tudomány azonban már századok előtt felderítette, hogy szeretettel, türelemmel s kitartó munkával e nyomorultakon segíteni lehet s azokat, kik különben a társadalomra és az emberiségre végleg elvesznének nagyrésztben megmenthetjük, ha őket megfelelő oktatásban részesítjük. Folyó hó 19-én délután 5 órakor ezt a lehetőséget mutatta be a városháza nagy tanácstermében összegyűlt intelligens közönségnek a váci országos siketnéma intézet két derék tanára t. i. *Gácsér József és Markovics Árpád*, kik 6 siketnéma gyermekkel jöttek be városunkba, hogy e humanus intézet felvirágoztatása érdekében itt is propagandát csináljanak. Sok előadáson jelentünk már meg egyszer s mászor, de jó lélekkel mondhatjuk, hogy oly édes és felémelő érzettel egyről sem távoztunk el, mint erről, hol midőn a szerencsétlenek egyszerre csak értelmes hangokon megszólaltak, az arcunkon és szemünkben látható meghatottság valóságos diadaléretté magasztosult azon tudatban, hogy, ha a természet olykor-olykor rettenetesen pusztít is, adott nekünk a jó Isten eszközöket is, melyeknek okos felhasználásával a rombolásokat megkorrigálhatják. Láttuk, mint tanítják meg a humanismus jó szívű apostolai a gyermekeket beszélni a kis első osztályutól, ki még csak egyes szavakat képes kiejteni vagy leírni, fel a 8. osztályu növendékekig, kikkel nemcsak hogy folyékonyan lehet bárkinek társalogni, hanem a kik komplikált számfeleladatokat oldanak meg a táblán krétával kezökben, s folytonos magyarázás közben. Tudjuk, hogy a mi egyházunk ezen a téren is rég teljesíti a maga feladatát, mert hiszen annak a jegyzőkönyvnek melyet a canonica visitatio alkalmával az egyes gyülekezetben felvesznek, a váci siketnéma intézet számára is van egy rovata, melybe azok az adományok vezetnek be, melyekkel az egyház ezen intézet támogatására siet. Ezenkívül a lelkészek azok, kik évről-évre megkapják és elárusítják azokat a filléres bárcákat, melyeknek jövedelme ismét csak a humanus célra fordítatik. De, hogy milyen sok még e tekintetben a tennivalónk, azt semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy hazánkban körülbelül most is 6000 siketnéma van, s ezek közül alig 500-an vesznek tehát el nálunk a társadalomra és az emberiségre nevezte. Azért szeretett lelkésztársaink, ne feledjétek, hogy ti vagytok a világ világossága; karoljátok fel ezen nemét a huma-

nismus munkájának; csináljatok annak saját körötökben ti is propagandát; jutalmatok bőséges leszen, ha nem is a világ előtt, mely az elismerésben mindig fukar szokott lenni, de bőséges leszen minden bizonynyal az Isten előtt s abban az öntudatban, hogy ti kötelességeket megtettétek. Mi az előadás alatt mindnyájan könyeztünk, de ezek a könyvek örömkönyvekké válnak ha megérjük azt, a mit a művelt külföldön már megérttek, hogy minden siketnéma megszólal s édes nemzeti nyelvünkön magasztalja a nagy Isten kegyelmét.

Dr. Bacsoni Lajos siremlékére ujabban a következő adományok folytak be: Besztercezy Béla Alsó-Berecki 1 k, Illyés József Debrecen 20 k, Jeney Szabó Iona Debrecen 5 k, Jeney Szabó Miklós Debrecen 5 k, Somogyi Pál Debrecen 20 k, Dr. Helle Károly Debrecen 20 k, Tóth Béla Debrecen 10 k, Kövendi Denes Nagy-Kun-Madaras 4 k, Németh Péter Csomonya 3 k, Bagdi János Ant 2 k, A f. é. febr. 15. kimutatott 173 k. 64 fill. együtt összesen 263 k. 64 fill. Debrecen, 1902. febr. 22. *Karai Sándor*, főgymn. tanár.

— **Kókai Lajos** budapesti protestáns egyház-irodalmi kiadó azon kéréssel fordul Magyarországon összes protestáns lelkészeihez, hogy sziveskedjenek *saját kiadásukban* megjelent bármilyen című egyház irodalomba vágó munkájuk és dolgozatuk (esetleg tankönyvük) *teljes és pontos* címét vele mielőbb közölni. Nagy hiányát érezzük egy minden protestáns theolgiai művet magába foglaló katalógusuk. Egy ilyennek megszerkesztése céljából fordul a nevezett cég lelkészeinkhez. A külföldön, különösen a német birodalomban már régen közkezen forog a „Theologischer Handkatalog“, mely nagy szolgálatokat tesz a theologusoknak és lelkészeknek egyaránt. A kiadó ezt veszi mintául. A közléseket egyenesen címére. (Kókai Lajos, Budapest IV. Károly-utca 1.) kéri intézni.

— **Halálozás.** Endi Tolcsvai Mezőssy Pálné szül: Molnár Piroska, Therézia, Piroska, Erzsébet, László, Pál, Ferencz, mint gyermekek; Mezőssy Pál és Nagy Zsófia mint szülők, Özvegy Molnár Józsefné, Kallós Therézia mint anyós, Molnár Bertalan kis-bérgányi ev. ref. tanító, Molnár Ferencz nyug. póstatiszt mint sógorok és a lövői gyászba borult és szeretett pásztorát elvesztett egyház, fájdalomtól megtört szívvel jelenti, a hü férj, a gondos édes jó apa, a szerető gyermek, a jó vő a felejtethetlen sógor, a hü lekipásztornak **Endi Tolcsvai Mezőssy Pál** lövői ev. ref. leltesznek folyó hó 16-án életének 47. lekipásztorkodásának 18. évében történt gyászos elhunytát. Boldogulnak temetése f. hó 18-án délelőtt 10 órakor fog megtartatni. Lövő, 1902. február 16. Áldott legyen emlékezete.

— **Kegyess adományok a Gégényben (Szabolcsm.) építendő új ev. ref. templomra:** (Folytatás.) Nyiracsádi ref. egyház (Szabolcsm.) 3 k. Dobozy Endre Nyir-Acsád 2 k. rákospalotai ref. egyház (Pestm.) 5 k. derceni ref. egyház (Beregms.) gyűjtő ivén: Orosz Sándor 12 fill. Orosz János 20 fill. Orosz Károly 12 fill. Orosz András 10 fill. Biró Sándor 24 fill. Matí Sándor 10 fill. Bán József 20 fill. Sz. Dóka Sándor 30 fill. Biró Sámuel 20 fill. Ball András 8 fill. Szabó Pál 40 fill. Nagy János 20 fill. Szabó Sándor 20 fill. V. Fodor Pál 20 fill. Szabó Péter 10 fill. E. Fodor Sándor 10 fill. T. Szabó Pál 20 fill. Kacsó István 40 fill. E. Fodor József 10 fill. Szabó Ferencz 30 fill. Iván Sándor 20 fill. G. Szabó Ferencz 40 fill. Szabó Mihály 10 fill. Kacsó András 1 k. B. Fodor János 40 fill. Balla György 10 fill. Dóka Ferencz 20 fill. B. Fodor József 20 fill. Górvadi András 20 fill. Kókai Zsuzsánna

40 fill. Balla József 10 fill. Szabó Antai 20 fill. Kovács Sándor 10 fill. Balla György 4 fill. Kopasz József 8 fill. Biró János 30 fill. derceni ref. egyház 2 k. összesen 10 k. tabajdi ref. egyház (Fejérm.) 2 k. lácai ref. egyház (Zemplénm. 4 k. hajdu-böszönyi első takarékos és hitelegylet 4 k. nagy-hodosi ref. egyház (Szatmárm.) 3 k. keér-senjéni ref. egyház (Szatmárm.) 4 k. balkányi ref. egyház (Szabolcsm.) 10 k. Nagymáté Albert balkányi ref. lelkész 2 k. Szentpéteri István mogyorósi (Szabolcsm.) ref. lelkész gyűjtő ivén: Szentpéteri István 50 fill. Vincze Titus 50 fill. Berta András 20 fill. N. Fodor Bálint 20 fill. Takács András 20 fill. B. Ésik Lajos 20 fill. B. Ésik Károly 20 fill. Cs. Ésik Dániel 20 fill. ifj. Fodor Dániel 20 fill. N. Ésik Dániel 20 fill. L. Varga Márton 20 fill. Berta János 20 fill. H. Varga János 20 fill. Ések János 20 fill. összesen 3 k. 60 fill. (Folyt. köv.)

Szerkesztői üzenet.

B. J. H.-Nánás. Ez is bejött; sorban adni fogom. — N. E. Uj-Léta. A könyvtáros boltokban, — akár Csáthynál, akár Eperjessynél, — megkaphatod. — F. V. L. Nagyrábé. — Oz. B. Bazel. Vettem; sort keritek rájok; de mert anyaggal már előbbi időkről el vagyok halmozva, — türelmeteket kell kérnem. — Ugyanczt üzenem P. E.-nek is.

Tartalom-jegyzék: Református jogakadémiák. Dr. Kun Béla. — Tárcsa: Közistenitisztületünk. Csiky Lajos. — Tanügy: Reform. hithűség és áldozatkészség. Padrah Sándor. — Közéletünk: Mozgalmak a debreceni ev. ref. egyház kebelében. Eröss Lajos. — Sérelmeinkhez. Csák Máté. — Fellebezés az elfogulatlan közvéleményhez. Ferency Imre. — Válasz. Csiky Lajos. — Külföld: Hollandia és Magyarország. Birtha József. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

Pályázat tanári állásokra.

A sárospataki ev. ref. főgimnáziumban két rendes tanári tanszékre pályázat hirdettetik. Mindkét tanszékre csak ev. ref. vallásu pályázók jelentkezhetnek és pedig az egyikre olyanok, kiknek a *földrajz-történelmi*, vagy a *földrajz-természettudományi* szakcsoportból, a másodikra pedig olyanok, kiknek a *rajzoló geometriából* és a *szabadkézi rajzból* középiskolai tanári oklevelük van.

A tanszékek javadalma egyenként 2400 korona törzsfizetés, 600 korona lakáspénz s ötötödévi korpótlék, melyek közül az első 200, a második, harmadik és negyedik 400 és az ötödik 600 koronás. A korpótlékok esedékességénél a más középiskolákban helyettes és rendes tanári minőségben az oklevél keltétől kezdve eltöltött szolgálati évek is beszámíthatnak. Az első tanszékre megválasztandó tanár heti tanóráinak a száma 18—20, a másodikra megválasztandóé 20—22 s e mellett az utóbbi az önként jelentkező gimn. tanulóknak, az előjáróság által meg-

állapított díjazásért, a szabadkézi rajzot is köteles tanítani. A megválasztottak, ha nőtlenek, 40 korona költözködési költségre, ha pedig családok, az igazolt költözködési költségre, mely azonban 120 koronán túl nem vétetik figyelembe, továbbá a maguk és családtagjaik számára egy-egy másodosztályú vasúti menetjegy árának megterítésére tarthatnak igényt.

A pályázati kérvények, melyekhez a pályázók keresztlevelüket, tanári oklevelüket, rövid életrajzukat s eddigi működésükről szóló bizonyítványokat mellékelni tartoznak, a tiszáninneri egyházkerület főt. közgyűléséhez címezve a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatóságához *f. évi április hó 10-éig* nyújtandók be. A tanszékek betöltése a f. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanárok tanszékeiket f. évi szeptember hó 1-én, székfoglaló értekezéssel tartoznak elfoglalni.

Okleveles pályázók vagy megfelelő jelentézők hiányában a tanszékek *ideiglenes minőségű* helyettes tanárokkal töltenek be, kiknek évi fizetése 2000 korona lesz.

Sárospatak, 1902. febr. 14.

Szinyei Endre,
főgymn. igazgató.

Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e célra épített házamban készítek a mai kor legtökéletesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a czégem iránti bizalom, s igérem ezuttal is, hogy továbbra is ugy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra törekszem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szives pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Érdeklődőket szívesen látok, tervekkel készséggel szolgálok.

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Uj udvari szállító.

Jó hírnevéről általánosan ismert

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi-, fiu- és gyermek ruha cégének

a csász. és kir. udvari szállítói czim

adományoztatott.

E kitüntetés a czég valamennyi üzletére kiterjed.

A debreczeni üzlet:

Főtér, a magy. kir. postával szemben van.

Nyomatot: Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.